

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διπλωματική εργασία με θέμα

**Σύγχρονες αντιθέσεις στη θεωρία του χρήματος
(Mises – Lerner)**

ΘΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

A.M. 0807MOO6

Επιβλέπων καθηγητής κ. Ράνος Κ.

Αθήνα, Δεκέμβριος 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I. Η θεωρία του Abba Ptachya Lerner.....	3
1. Ο αυτόματος μηχανισμός μείωσης της ανεργίας στην καπιταλιστική οικονομία	3
2. Οι αδυναμίες του αυτόματου μηχανισμού	5
3. Οικονομικοί Κύκλοι.....	9
4. Η Λειτουργική Χρηματοδότηση	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II. Η θεωρία του Ludwig von Mises.....	19
1. Η λειτουργία του χρήματος.....	19
2. Η έννοια της αξίας του χρήματος	250
3. Νομισματική πολιτική.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III. Το νομισματικό σύστημα των ΗΠΑ.....	35
1. Η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ	35
2. Η νομισματική πολιτική των ΗΠΑ	36
3. Το σύστημα των κλασματικών αποθεματικών	37
4. Κριτική στην Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ.....	39
5. Προτάσεις για μεταρρύθμιση του νομισματικού συστήματος των ΗΠΑ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV. Διεθνείς Χρηματοοικονομικοί Οργανισμοί.....	48
1. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	43
2. Η Παγκόσμια Τράπεζα	48
Βιβλιογραφία	51

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι η θεωρητική προσέγγιση και η συγκριτική ανάλυση των σύγχρονων θεωριών χρήματος 2 αντιπάλων σχολών οικονομικής σκέψης. Από τη μία πλευρά ο «σοσιαλιστής» και υπέρμαχος του κρατικού ελέγχου και παρεμβατισμού στο νομισματικό σύστημα Abba Ptachya Lerner, και από την άλλη ο εκπρόσωπος της Αυστριακής Σχολής και θερμός υποστηρικτής της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς Ludwig von Mises. Η εργασία δομείται σε 4 κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η θεωρία του Lerner για την «Ελεγχόμενη Οικονομία» και η πρότασή για την οργάνωση του νομισματικού συστήματος σύμφωνα με τη θεωρία της «Λειτουργικής Χρηματοδότησης» (Functional Finance).

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι θέσεις του Ludwig von Mises για την έννοια, τη λειτουργία και την αξία του χρήματος, καθώς και η πρόταση του για την οργάνωση του νομισματικού συστήματος σύμφωνα με τις αξίες της ελεύθερης αγοράς.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η περίπτωση του νομισματικού συστήματος των ΗΠΑ. Την ανάλυση του ισχύοντος συστήματος ακολουθεί η κριτική για την ασκούμενη πολιτική του και η διατύπωση προτάσεων για τη μεταρρύθμισή του.

Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την παρουσίαση 2 σημαντικών Διεθνών Χρηματοοικονομικών Οργανισμών με μεγάλη και αμφιλεγόμενη επιρροή και παρέμβαση διεθνώς σε ζητήματα νομισματικής πολιτικής, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. Η θεωρία του Abba Ptachya Lerner

Ο Abba Ptachya Lerner χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως ο Milton Friedman της «αριστεράς». Διακρίθηκε για την ικανότητά του να διατυπώνει σύνθετες έννοιες με τρόπο που να είναι εύκολα κατανοητές. Χαρακτηρίστηκε επίσης ως ένας ασυνήθιστος σοσιαλιστής, από την αντιπάθεια που έτρεφε για την κρατική εξουσία που ασκείται στους πολίτες. Εξήρε την ιδιωτική πρωτοβουλία λέγοντας ότι «*οι εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση από το κράτος εξασφαλίζουν την ελευθερία του ατόμου*». Υποστήριξε την ελεύθερη αγορά και εναντιώθηκε στον κρατικό έλεγχο των μισθών, με τη μορφή της επιβολής κατώτατου μισθού, γιατί αποτελεί παρέμβαση στο σύστημα διαμόρφωσης των τιμών, το οποίο θεωρούσε ως ένα από το πιο σημαντικά εργαλεία της σύγχρονης κοινωνίας. Η κύρια συνεισφορά του Lerner στη μακροοικονομία, είναι η διατύπωση της θεωρίας της «Λειτουργικής Χρηματοδότησης» (Functional Finance). Υποστήριξε ότι αν μία κυβέρνηση, με ισοσκελισμένο προϋπολογισμό, επιθυμεί την αύξηση της συνολικής ζήτησης για να διατηρήσει την απασχόληση, τότε θα πρέπει να δημιουργήσει έλλειμμα στο προϋπολογισμό, είτε αυξάνοντας τις κρατικές δαπάνες, είτε μειώνοντας τους φόρους. Από την άλλη πλευρά, αν μία κυβέρνηση, με ισοσκελισμένο προϋπολογισμό, επιθυμεί τη μείωση της συνολικής ζήτησης, τότε πρέπει να δημιουργήσει πλεόνασμα στο προϋπολογισμό, είτε μειώνοντας τις κρατικές δαπάνες, είτε αυξάνοντας τους φόρους. Στη συνέχεια της ανάλυσης θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τα βασικά σημεία της θεωρίας του Lerner.

1. Ο αυτόματος μηχανισμός μείωσης της ανεργίας στην καπιταλιστική οικονομία

Ένα από τα πιο σημαντικά έργα του Lerner είναι το βιβλίο “*The Economics of Control*” στο οποίο αναπτύσσει τη θεωρία του για την ελεγχόμενη οικονομία και τη «Λειτουργική Χρηματοδότηση» (Functional Finance). Σύμφωνα με τον Lerner, ο αυτόματος μηχανισμός περιορισμού της ανεργίας, μέχρι την επίτευξη πλήρους απασχόλησης, παράλληλα με την αποτροπή εμφάνισης πληθωρισμού, στη μη ελεγχόμενη καπιταλιστική οικονομία μπορεί να διακριθεί σε 8 στάδια¹.

---

¹ Βλ. LERNER, Abba (1970), *The Economics of Control*, Augustus M Kelley, New York.

- ✓ Όταν υπάρχει ανεργία οι μισθοί τείνουν να μειωθούν λόγω του ανταγωνισμού μεταξύ των ανέργων για τις περιορισμένες θέσεις εργασίας .
- ✓ Οι τιμές όλων των άλλων συντελεστών παραγωγής θα μειωθούν εξίσου με τη μείωση των μισθών. Στην περίπτωση που τιμή ενός συντελεστή μειωθεί σε μικρότερο βαθμό, τότε είναι πιθανή η μερική αντικατάσταση του από τη σχετικά φθηνότερη εργασία. Συνεπώς η ζήτηση του συγκεκριμένου συντελεστή θα μειωθεί παρασύροντας και τη τιμή του. Το αντίστροφο συμβαίνει και στη περίπτωση που η τιμή ενός συντελεστή μειωθεί σε μεγαλύτερο ποσοστό από τη μείωση του κόστους εργασίας.
- ✓ Η πτώση των τιμών όλων των συντελεστών παραγωγής κατά το ίδιο ποσοστό και δεδομένου του ανταγωνισμού μεταξύ των παραγωγών, θα οδηγήσει με τη σειρά της στη πτώση των τιμών των προϊόντων.
- ✓ Όταν όλες οι τιμές μειωθούν, και κατ' επέκταση τα εισοδήματα, η ποσότητα χρήματος που απαιτείται για την πραγματοποίηση όλων των συναλλαγών είναι μικρότερη, με αποτέλεσμα τη μείωση στη συνολική ζήτηση χρήματος για συναλλακτικούς σκοπούς.
- ✓ Η πτώση στη ζήτηση χρήματος για συναλλακτικούς σκοπούς θα οδηγήσει τα άτομα που κατέχουν περισσότερα μετρητά από όσα χρειάζονται, στην αναζήτηση άλλων μορφών πλούτου που αποφέρουν κέρδη και δη στο δανεισμό.
- ✓ Η αύξηση στην προσφορά χρήματος για δανεισμό θα μειώσει τα επιτόκια δανεισμού.
- ✓ Επενδύσεις οι οποίες απέφεραν αποδόσεις μικρότερες από το αρχικό επιτόκιο, αλλά μεγαλύτερες από το νέο είναι πλέον κερδοφόρες και υλοποιούνται με αποτέλεσμα την αύξηση των συνολικών επενδύσεων και κατ' επέκταση της απασχόλησης. Επιπλέον η πτώση των επιτοκίων είναι πιθανό να προτρέψει τους καταναλωτές στην κατανάλωση μεγαλύτερου μέρους των εισοδημάτων τους, σε βάρος της αποταμίευσης, οδηγώντας στην αύξηση της συνολικής παραγωγής αλλά και της απασχόλησης.
- ✓ Η αύξηση της απασχόλησης με τη σειρά της θα οδηγήσει στην αύξηση της κατανάλωσης και στην περαιτέρω αύξηση εισοδημάτων και απασχόλησης. Η διαδικασία αυτή θα συνεχιστεί μέχρι την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης.

Η διαδικασία αυτή μπορεί να λειτουργήσει και αντίστροφα στην περίπτωση δηλαδή που η συνολική ζήτηση αυξηθεί πάνω από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης.

2. Οι αδυναμίες του αυτόματου μηχανισμού

Σύμφωνα με τον Lerner, ο αυτόματος μηχανισμός που μόλις περιγράφηκε είναι πιθανό να συναντήσει εμπόδια σε κάθε ένα από τα οκτώ ανωτέρω στάδια. Οι διακοπές στη διαδικασία αυτή μπορεί να είναι προσωρινές ή και μόνιμες. Αναλυτικά οι αδυναμίες και τα προβλήματα του αυτόματου μηχανισμού είναι τα ακόλουθα.

a.

Η ύπαρξη ανεργίας από μόνη της δεν είναι ικανή να οδηγήσει στη μείωση των μισθών. Συχνά οι άνεργοι και ειδικά όταν η εξαθλίωση δεν είναι η μόνη άμεση εναλλακτική, αρνούνται να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για μισθούς κατώτερους από αυτούς που κερδίζουν οι συνάδελφοί τους, ενώ και τα εργατικά συνδικάτα είναι απρόθυμα να επιτρέψουν τη μείωση των μισθών. Για αυτό λόγο συχνά καταγγέλλονται, από τους εργοδότες, πως με τη στάση τους αυτή, ουσιαστικά αποτρέπουν τους εαυτούς τους από το να βρουν δουλειά. Επιπλέον, η μείωση των ονομαστικών μισθών δε συνεπάγεται μόνιμη, αλλά προσωρινή πτώση του βιοτικού τους επιπέδου, μέχρι την ενεργοποίηση του μηχανισμού και την ανάλογη πτώση των τιμών όλων των προϊόντων, επαναφέροντας την αγοραστική τους δύναμη στο αρχικό επίπεδο. Από την πλευρά τους, οι εργαζόμενοι και τα συνδικάτα πιστεύουν, πως ο αυτόματος μηχανισμός που οδηγεί στην πλήρη απασχόληση στην καπιταλιστική οικονομία είναι πιθανό να σταματήσει σε κάποιο άλλο σημείο της διαδικασίας, με αποτέλεσμα η θυσία τους να είναι μάταιη αλλά και ταυτόχρονα αληθινή.

Η μείωση των μισθών δε συνεπάγεται την άμεση αύξηση της απασχόλησης. Πολλοί εργοδότες πιστεύουν ότι μόνο η μείωση των μισθών (διαλύοντας τα εργατικά συνδικάτα και περικόπτοντας τις κοινωνικές παροχές, ώστε να αναγκαστούν οι εργαζόμενοι να δεχτούν τις μειώσεις) όταν υπάρχει ανεργία, μπορεί να έχει θετικές επιδράσεις στην οικονομία. Η πίστη τους αυτή οφείλεται στη αδυναμία να συνειδητοποιήσουν την πιθανότητα η αύξηση της απασχόλησης να σταματήσει σε κάποιο από τα επόμενα στάδια του μηχανισμού, αλλά κυρίως στη λανθασμένη αντίληψη ότι οι γενικές αρχές της καπιταλιστικής οικονομίας μπορούν να ισχύσουν

όταν εφαρμόζονται σε επί μέρους τομείς. Αν υποθέσουμε ότι ένας εργοδότης μειώσει τους μισθούς, τότε είναι πιθανό να αυξήσει την παραγωγή του και τον αριθμό των εργαζομένων του. Ωστόσο, το αποτέλεσμα αυτό δεν μπορεί να γενικευθεί στο σύνολο της οικονομίας, δεδομένου ότι οι υπόλοιποι μισθοί παραμένουν σταθεροί. Σε αυτή την περίπτωση ο συγκεκριμένος εργοδότης αποκτά πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών του, τη στιγμή που τα εισοδήματα των πελατών του βασίζονται στο υψηλότερο επίπεδο μισθών που καταβάλλεται στην οικονομία. Το επιχείρημα αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση της γενικής μείωσης των μισθών. Τότε ο μεμονωμένος εργοδότης δεν αποκτά κάποιο πλεονέκτημα, καθώς το σύνολο πλέον των καταναλωτών διαθέτει λιγότερα χρήματα για την αγορά των προϊόντων.

b.

Οι τιμές των άλλων συντελεστών παραγωγής μπορεί να μη μειωθούν κατά το ίδιο ποσοστό με τους μισθούς στην περίπτωση που ελέγχονται από μονοπώλια. Με τη σειρά τους οι τιμές των προϊόντων που παράγονται με τη χρήση αυτών των συντελεστών δεν μπορούν να μειωθούν στο βαθμό που μειώθηκαν οι μισθοί περιορίζοντας την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών. Στο βαθμό που οι συγκεκριμένοι συντελεστές είναι ανταγωνιστικοί με την εργασία, τότε θα υπάρξει υποκατάστασή τους, αυξάνοντας την απασχόληση. Σε άλλη περίπτωση, είναι πιθανή η υποαπασχόληση των συντελεστών παραγωγής, μέχρις ότου κάποιοι μπορέσουν να ανταποκριθούν στις υψηλές τιμές τους. Ωσπου να γίνει αυτό, το αποτέλεσμα για την οικονομία θα είναι σχεδόν ίδιο σα να μην υπήρχαν.

c.

Οι τιμές των προϊόντων μπορεί να μη μειωθούν λόγω ύπαρξης μονοπωλίων. Συχνά τα μονοπώλια διατηρούν ή ακόμα αυξάνουν τις τιμές όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, παρά τη μείωση των συντελεστών παραγωγής και κατ' επέκταση του κόστους παραγωγής στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν την κερδοφορία τους.

d.

Η ανάγκη για μετρητά μπορεί να μη μειωθεί επειδή το αποτέλεσμα των κατώτερων μισθών και τιμών μπορεί να αντισταθμιστεί από την πτωτική τάση των μισθών και των τιμών.

Η μείωση στην ποσότητα χρήματος για συναλλακτικούς σκοπούς μπορεί να επιτευχθεί όταν όλοι οι μισθοί, οι τιμές των άλλων συντελεστών παραγωγής και των προϊόντων μειωθούν ταυτόχρονα μέχρι ενός σημείου στο οποίο αναμένεται να διατηρηθούν. Στην καπιταλιστική οικονομία οι μισθοί και οι τιμές δεν μπορούν να μειωθούν στην ίδια αναλογία και την ίδια χρονική στιγμή, ακόμα και αν δεν υφίστανται μονοπωλιακοί περιορισμοί. Στην αρχή οι μισθοί μειώνονται λίγο σε κλάδους όπου η οργάνωση και η διαπραγματευτική δύναμη των εργαζομένων είναι περιορισμένη. Στη συνέχεια, καθώς εμμένει η ανεργία και τα εργατικά συνδικάτα χάνουν τη δύναμη τους λόγω εξάντλησης των πόρων τους, τότε ο μεμονωμένος εργάτης υπό την απειλή της εξαθλίωσης αναγκάζεται να συμβιβαστεί με τις περικοπές στον μισθό. Συνεπώς, οι μισθοί μειώνονται σταδιακά και με αύξων ρυθμό. Μαζί με τους μισθούς μειώνονται και οι τιμές των προϊόντων, καθώς μειώνεται το κόστος παραγωγής και οι εργοδότες χάνουν την ελπίδα ή δεν έχουν τη δυνατότητα πώλησης των αποθεμάτων τους σε καλύτερη τιμή στο μέλλον.

Η πτωτική τάση σε μισθούς και τιμές έχει το αντίθετο αποτέλεσμα στη ποσότητα χρήματος από τη μείωση των μισθών και των τιμών. Όταν οι τιμές ακολουθούν πτωτική πορεία τότε οι καταναλωτές έχουν το κίνητρο να αναβάλλουν τις αγορές τους για το μέλλον όταν οι τιμές θα είναι χαμηλότερες. Την ίδια στιγμή όταν οι τιμές υποχωρούν τα μεικτά κέρδη των επιχειρήσεων μειώνονται, ακόμα και αν τα μεταβλητά κόστη μειωθούν κατά το ίδιο ποσοστό, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Οι χρεοκοπίες αυξάνονται και οι πιστωτές διατηρούν περισσότερα χρήματα σε μετρητά, λόγω της αβεβαιότητας για το αν και πότε θα πληρωθούν τα χρέη.

e.

Η ποσότητα χρήματος μπορεί να μειωθεί περισσότερο από το αναγκαίο. Σε περίοδο ύφεσης είναι πιθανή η χρεοκοπία πολλών τραπεζών και η διαταραχή της τραπεζικής πίστης. Σε αυτό το περιβάλλον οι τράπεζες θα αυξήσουν τα αποθέματά τους σε μετρητά, περιορίζοντας σημαντικά το νέο δανεισμό, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, στην περίπτωση που αδυνατούν να συλλέξουν μέρος των χρεών των δανειστών τους.

f.

Η πτώση του επιτοκίου μπορεί να είναι αμελητέα λόγω της ελαστικότητας της προτίμησης για ρευστότητα. Η αισθητή πτώση του επιτοκίου είναι σχεδόν αδύνατη όταν οι κάτοχοι του πλούτου εκτιμούν και πιστεύουν, ότι η τρέχουσα τιμή του είναι η κανονική και κάθε πιθανή πτώση αναμένεται να είναι πρόσκαιρη. Όταν το επιτόκιο πέσει κάτω από την τιμή που θεωρείται κανονική, οι κάτοχοι του πλούτου θα εμποδίσουν την περαιτέρω πτώση του, πουλώνοντας του τίτλους που κατέχουν και κρατώντας τα μετρητά, περιμένοντας μέχρι τη στιγμή που το επιτόκιο θα αυξηθεί για να αγοράσουν ξανά τους τίτλους σε χαμηλότερη τιμή. Μόνο όταν τα άτομα είναι πεπεισμένα ότι το επιτόκιο θα μειωθεί και θα παραμείνει σε αυτό το επίπεδο για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι πιθανή η πτώση του επιτοκίου. Επιπλέον, όταν η τιμή του επιτοκίου πέσει κάτω από μία ελάχιστη τιμή, τότε οι κάτοχοι τίτλων είναι εξίσου πρόθυμοι να διατηρήσουν τους τίτλους που αποφέρουν το μειωμένο επιτόκιο ή να στραφούν στα μετρητά τα οποία αν και δεν αποφέρουν αποδόσεις, δίνουν το αίσθημα της ασφάλειας. Τότε είναι πιθανή η ρευστοποίηση τίτλων για μετρητά αποτρέποντας τη πτώση του επιτοκίου.

g.

Το αποτέλεσμα της πτώσης του επιτοκίου στις επενδύσεις μπορεί να αποτελέσει την απαρχή μιας κυκλικής ύφεσης, την οποία μπορεί να επιτείνει η σωρευτική αύξηση στην προτίμηση για ρευστότητα.

Όταν οι τιμές πέφτουν, η αποδοτικότητα των επενδύσεων μειώνεται, καθώς τα προϊόντα των οποίων η συνολική παραγωγή αυξάνεται από τις επενδύσεις στους παρόντες συντελεστές, αναμένεται να πωληθούν σε χαμηλότερες τιμές. Αυτή η τάση μπορεί να αντισταθμίσει το αποτέλεσμα στις επενδύσεις από την πτώση του επιτοκίου. Επιπλέον, όταν οι τιμές των συντελεστών παραγωγής πέφτουν, επενδύσεις οι οποίες εμφανίζονται κερδοφόρες, αναβάλλονται από το φόβο των επενδυτών ότι οι ανταγωνιστές τους που θα επενδύσουν αργότερα θα ωφεληθούν από τις χαμηλότερες τιμές των συντελεστών.

Το ύψος των επενδύσεων είναι στενά συνδεδεμένο με την κατανάλωση. Σε περιόδους όπου η κατανάλωση είναι χαμηλή το επενδυτικό περιβάλλον κρίνεται μη ευνοϊκό για την υλοποίηση επενδύσεων και το αντίστροφο. Οι μείωση στις επενδύσεις, μειώνει τα εισοδήματα, την κατανάλωση και τις τιμές ακόμα περισσότερο οδηγώντας την οικονομία στην ύφεση. Αυτή η σωρευτική διαδικασία

συνδέεται και με μία άλλη διαδικασία η οποία σχετίζεται περισσότερο με την προτίμηση για ρευστότητα.

Η πτώση της κατανάλωσης συμβάλλει στην περαιτέρω μείωση των τιμών, της απασχόλησης και των επενδύσεων, αυξάνοντας τα χρέη των επιχειρήσεων και τις χρεοκοπίες και κατ' επέκταση την προτίμηση για ρευστότητα ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους στην περίπτωση μη αποπληρωμής μέρους των χρεών. Η αύξηση στη ζήτηση για ρευστότητα θα οδηγήσει στην άνοδο του επιτοκίου και στη μείωση των επενδύσεων. Η διαδικασία που μόλις περιγράφηκε αποτελεί συχνό φαινόμενο σε κάθε οικονομική κρίση, η οποία αντί να κινεί την οικονομία προς την κατεύθυνση της πλήρους απασχόλησης, την σπρώχνει σε βαθύτερη ύφεση και ανεργία.

3. Οικονομικοί Κύκλοι

Η θεμελιώδης αιτία των οικονομικών κύκλων είναι η ανεπάρκεια της ζήτησης εξαιτίας της άνισης διανομής του πλούτου. Στην πραγματική οικονομία, η ύπαρξη ανεργίας είναι σύνηθες φαινόμενο και συνεπάγεται ότι η κατανάλωση και οι επενδύσεις είναι σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό που μπορεί να προσφέρει η οικονομία. Η ανεπάρκεια των επενδύσεων οφείλεται στην ανεπάρκεια της ζήτησης και αυτή με τη σειρά της στην άνιση διανομή του πλούτου, η οποία αποτρέπει τους φτωχούς από την κατανάλωση, τη στιγμή που οι πλούσιοι αποταμιεύουν μεγάλο μέρος των εισοδημάτων τους. Με δεδομένη τη διανομή εισοδήματος η οποία είναι αρκετά σταθερή στην καπιταλιστική οικονομία, η ροπή για κατανάλωση είναι τόση ώστε σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης το χάσμα μεταξύ του εισοδήματος και του επιπέδου ισορροπίας της κατανάλωσης είναι μεγάλο. Για να διατηρηθεί το εισόδημα σε αυτό το επίπεδο πρέπει το ύψος των επενδύσεων να είναι αρκετό ώστε να καλύψει αυτό το χάσμα. Ωστόσο, σύντομα οι δυνατότητες για επενδύσεις θα εξαντληθούν και θα μειωθούν θέτοντας την οικονομία στη διαδικασία της ύφεσης

Η μελέτη των οικονομικών κύκλων αφορά τις μεταβολές στην απασχόληση όταν δεν λαμβάνονται μέτρα για τη διατήρηση της ζήτησης στο επίπεδο που πρέπει να είναι. Ακόμα και σε περιόδους οικονομικής μεγέθυνσης η αβεβαιότητα του αν και για πόσο θα συνεχιστεί, αυξάνει τον κίνδυνο των επενδύσεων, μειώνει την αποδοτικότητά τους και τελικά μειώνει το συνολικό ύψος των επενδύσεων που υλοποιούνται. Επιπλέον, περιορίζει την ευαισθησία των επενδύσεων στο ύψος του

επιτοκίου καθιστώντας τον αυτόματο μηχανισμό περιορισμού της ανεργίας λιγότερο αποτελεσματικό.

Θεωρείται ότι οι κυβερνητικές πολιτικές επιδεινώνουν το αποτέλεσμα των οικονομικών κύκλων, ωστόσο σε περιπτώσεις βαθιάς ύφεσης της οικονομίας αναγκάζονται να ανακουφίσουν την κατάσταση.

Το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας επηρεάζεται σημαντικά από τις δημόσιες δαπάνες, τη φορολογία και το δανεισμό του κράτους. Στην καπιταλιστική οικονομία οι δραστηριότητες του κράτους συνήθως ενισχύουν τις κυκλικές διακυμάνσεις στην οικονομία, ενώ ο κρατικός προϋπολογισμός συντάσσεται υπό το πρίσμα μιας ιδιωτικής επιχείρησης. Σε περιόδους ευημερίας τα έσοδα από τους φόρους είναι αυξημένα και οι κυβερνήσεις θα αυξήσουν τις κοινωνικές παροχές σε βαθμό μεγαλύτερο από τα τρέχοντα έσοδα (δηλ. με δανεισμό) βασιζόμενες στις προσδοκίες για αυξημένα έσοδα και στο μέλλον. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα στην αύξηση της συνολικής ζήτησης. Αντίθετα, σε περιόδους ύφεσης τα έσοδα από φόρους μειώνονται και οι κυβερνήσεις προχωρούν σε περικοπές των κρατικών δαπανών, ώστε να συμβαδίζουν με τα μειωμένα έσοδα. Επιπλέον, καταβάλλονται προσπάθειες για τον περιορισμό του δημοσίου χρέους αυξάνοντας τη φορολογία, ώστε το χρέος να διατηρηθεί σε επίπεδα ανάλογα των εσόδων. Ωστόσο, οι πολιτικές αυτές οδηγούν στη μείωση των εισοδημάτων τόσο από τη μείωση των κρατικών δαπανών όσο και από τη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης λόγω της αυξημένης φορολογίας, βυθίζοντας την οικονομία στην ύφεση.

4. Η Λειτουργική Χρηματοδότηση (Functional Finance)

Ένα από τα πιο σημαντικά έργα του Lerner είναι το βιβλίο “*The Economics of Control*” στο οποίο αναπτύσσει τη θεωρία του για την ελεγχόμενη οικονομία και τη «Λειτουργική Χρηματοδότηση» (Functional Finance)². Σε αυτό το βιβλίο ο Lerner παρουσιάζει ένα διαφορετικό μοντέλο για την ελεγχόμενη καπιταλιστική οικονομία το οποίο παρακάμπτει τις αδυναμίες του αυτόματου μηχανισμού επίτευξης πλήρους απασχόλησης στη μη ελεγχόμενη καπιταλιστική οικονομία. Σύμφωνα λοιπόν με τη «Λειτουργική Χρηματοδότηση» (Functional Finance) οι κυβερνήσεις έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά εργαλεία για την επίτευξη και διατήρηση της πλήρους

---

² Βλ. LERNER, Abba (1970), *The Economics of Control*, Augustus M Kelley, New York.

απασχόλησης, παράλληλα με την αποφυγή πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία. Οι προκαταλήψεις ωστόσο, οι οποίες επικρατούν στην καπιταλιστική οικονομία, συχνά αποτελούν εμπόδιο στην εφαρμογή τους. Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της θεωρίας του Lerner, για τα εργαλεία άσκησης κυβερνητικής πολιτικής, θα πρέπει να τονιστεί ότι απορρίπτει εξίσου τις επιλογές της κολεκτιβιστικής και της ελεύθερης οικονομίας, ενώ βασική του παραδοχή αποτελεί η αναγνώριση ως πρωταρχικού καθήκοντος κάθε κυβέρνησης η εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης.

a. Το εσωτερικό δημόσιο χρέος

Αρχικά, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι το μέγεθος του εσωτερικού δημοσίου χρέους δεν είναι τόσο σημαντικό για την οικονομία μιας χώρας, όσο συχνά θεωρείται από την πλειοψηφία των οικονομολόγων. Το δημόσιο χρέος δεν αποτελεί βάρος για την οικονομία καθώς τα ποσά που συλλέγονται από τους φορολογούμενους για την εξυπηρέτηση του χρέους επιστρέφονται με τη μορφή κρατικών ομολόγων. Η ύπαρξη δημοσίου χρέους δεν αποτελεί περισσότερο ένδειξη φτώχειας όσο και η κατοχή κρατικών ομολόγων δεν αποτελεί ένδειξη πλούτου. Όπως η αύξηση του χρέους δε σημαίνει πιο φτωχό κράτος, έτσι και η αποπληρωμή μέρους του, δε μεταφράζεται σε πιο πλούσιο κράτος. Δεν είναι περισσότερο αληθές ότι το δημόσιο χρέος πρέπει να αποπληρωθεί στο σύνολό του κάποια στιγμή, από όσο οι τράπεζες να εισπράξουν όλες τις απαιτήσεις τους και να πληρώσουν τους καταθέτες ή όλες οι εταιρίες να διαλυθούν και να πληρώσουν τους μετόχους τους. Ο κάτοχος κρατικών ομολόγων πρέπει να μπορεί να εισπράξει τα χρήματα του στο χρόνο που είναι απαιτητά, αλλά ένα άλλος δανειστής μπορεί να πάρει τη θέση του και έτσι το δημόσιο χρέος να συνεχιστεί. Οι τόκοι που καταβάλλονται για την εξυπηρέτηση του εσωτερικού δημοσίου χρέους δεν χάνονται από την οικονομία, αλλά μεταφέρονται στους δικαιούχους από τους φορολογούμενους ή από νέους δανειστές. Όταν η αύξηση της φορολογίας δεν είναι επιθυμητή τότε οι τόκοι μπορούν να καλυφθούν είτε με νέο δανεισμό είτε με έκδοση χρήματος.

Η επικρατούσα άποψη ότι το δημόσιο χρέος πρέπει να ελαχιστοποιηθεί βασίζεται στην αντίληψη ότι το κράτος, όπως και μια μεμονωμένη επιχείρηση, ενδεχομένως να βρεθεί σε θέση να μη μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της και να χρεοκοπήσει. Ωστόσο, το κράτος δεν μπορεί να ειπωθεί ως μια κοινή επιχείρηση ή ένα συνηθισμένο συναλλασσόμενο. Τα κράτη μπορούν πάντα να

ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, όχι απαραίτητα με την αύξηση της φορολογίας, αλλά με νέο δανεισμό ή έκδοση χρήματος. Όταν μία επιχείρηση αναλαμβάνει μία υποχρέωση συχνά νοείται ως επένδυση από την πλευρά του δανειστή, με το σύνολο των επενδύσεων να αποτελεί δείκτη ευημερίας για την οικονομία. Από την άλλη πλευρά δε συμβαίνει το ίδιο με τα κράτη όπου η ανάληψη υποχρεώσεων συχνά θεωρείται ένδειξη αδυναμίας κάλυψης των αναγκών της και φτώχειας.

Όσο μεγαλύτερο είναι το εσωτερικό δημόσιο χρέος, τόσο μεγαλύτερος είναι ο πλούτος στα χέρια των ιδιωτών, είτε άμεσα με την κατοχή κρατικών ομολόγων είτε έμμεσα με τις επιχειρήσεις και τις τράπεζες ως δικαιούχους των κρατικών ομολόγων. Σε αυτό το σημείο επικεντρώνεται η κριτική πολλών σοσιαλιστών οικονομολόγων για το υψηλό δημόσιο χρέος, το οποίο μπορεί να αποτελέσει το «δούρειο ίππο» για την επέκταση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας και την ενίσχυση των οικονομικών ανισοτήτων. Δεν παύει ωστόσο το δημόσιο χρέος να αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την επίτευξη σημαντικών στόχων μιας οικονομίας, όπως η πλήρης απασχόληση ή η βέλτιστη χρήση των παραγωγικών της συντελεστών.

Ωστόσο, η επιχειρηματολογία που μόλις αναπτύχθηκε δε φαίνεται να ισχύει και στη περίπτωση του εξωτερικού δημοσίου χρέους, η αύξηση του οποίου αποτελεί βάρος για την οικονομία μιας χώρας προς όφελος των δανειστών της και για αυτό θα πρέπει να είναι περιορισμένη.

b. Το εργαλείο της φορολογίας

Η επιβολή των φόρων έχει δύο αποτελέσματα. Πρώτον, αυξάνει τα έσοδα του κράτους και δεύτερον, μειώνει τα διαθέσιμα χρήματα στα χέρια των φορολογουμένων, αναγκάζοντας τους να ξοδεύουν λιγότερα. Η αύξηση των εσόδων δεν πρέπει να αποτελεί το σημαντικό κίνητρο της φορολογίας, γιατί το κράτος μπορεί κάλλιστα να καλύψει τις ανάγκες του με την έκδοση νέου χρήματος. Αντίθετα το ζήτημα της επιβολής ή όχι φόρων πρέπει να καθορίζεται από το αποτέλεσμα που θα έχει στην κατανάλωση των ιδιωτών. Συνεπώς, η φορολογία μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τον έλεγχο της ζήτησης (συνολικής ή και για συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων π.χ. καπνός, αλκοόλ) και του πληθωρισμού.

c. Το εργαλείο του δανεισμού

Αντίστοιχα με τη φορολογία έτσι και η προσφυγή του κράτους σε δανεισμό με την έκδοση ομολόγων, δεν πρέπει να λαμβάνει χώρα με μόνο κριτήριο την κάλυψη των τρεχουσών αναγκών του σε χρήμα. Το πρωταρχικό αποτέλεσμα από την προσφυγή σε δανεισμό είναι η αντικατάσταση μέρους των χρημάτων των ιδιωτών με κρατικά ομόλογα. Η έκδοση νέων κρατικών ομολόγων θα οδηγήσει στην πτώση της αξίας τους και κατ' επέκταση στην αύξηση των επιτοκίων. Αν αυτό δεν είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα, τότε η κυβέρνηση μπορεί απλά να καλύψει τις ανάγκες της με την έκδοση νέου χρήματος. Συνεπώς, η προσφυγή ή όχι σε δανεισμό δεν πρέπει να καθορίζεται μόνο από τις τρέχουσες ανάγκες της κυβέρνησης σε χρήμα, αλλά από τα αποτελέσματα που αυτή θα επιφέρει στην οικονομία.

Τα εργαλεία της φορολογίας και του δανεισμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν και αντιστρόφως. Αν η κυβέρνηση επιθυμεί την αύξηση της ποσότητας χρήματος στα χέρια των ιδιωτών και την πτώση των επιτοκίων μπορεί να αποπληρώσει μέρος του δημοσίου χρέους. Ακόμα και αν το δημόσιο χρέος είναι μηδενικό μπορεί να δανείσει χρήματα σε επιχειρήσεις πετυχαίνοντας τα ίδια αποτελέσματα. Στην περίπτωση που δε διαθέτει τα απαιτούμενα χρήματα έχει τη δυνατότητα να προχωρήσει στην έκδοση νέου χρήματος. Αν τώρα ο στόχος της κυβέρνησης είναι η αύξηση του πλούτου και των εισοδημάτων των ιδιωτών ή συγκεκριμένων κοινωνικών τάξεων, μπορεί να μειώσει τους φόρους. Στην περίπτωση που αυτό δεν είναι αρκετό για να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, ακόμα και αν μηδενίσει τους φόρους, μπορεί να επιστρέψει χρήματα στους ιδιώτες με τη μορφή κοινωνικών παροχών.

d. Ανεπιθύμητα αποτελέσματα των εργαλείων της φορολογίας και του δανεισμού

Ωστόσο, τα αποτελέσματα από την χρήση των εργαλείων της φορολογίας και του δανεισμού μπορούν να είναι πιο περίπλοκα. Η φορολογία και οι κοινωνικές παροχές επηρεάζουν πρωτίστως το ύψος των ιδιωτικών δαπανών, αλλά μπορεί να επηρεάσουν και το ύψος των επιτοκίων. Συγκεκριμένα, η επιβολή ενός φόρου δεν έχει πάντα το ίδιο αποτέλεσμα στη συμπεριφορά όλων των ιδιωτών. Άτομα με χαμηλά εισοδήματα θα μειώσουν τις δαπάνες τους στο ύψος του νέου φόρου, ενώ η μείωση των δαπανών για άτομα με υψηλά εισοδήματα είναι πιθανό να είναι μικρότερη σε σχέση με το νέο φόρο ή και μηδενική, αξιοποιώντας τις αποταμιεύσεις τους. Στο βαθμό που αυτή η συμπεριφορά των ιδιωτών πραγματώνεται, η επίδραση

της φορολογίας στην οικονομία είναι ίδια με την προσφυγή του κράτους στο δανεισμό και δη στην αύξηση των επιτοκίων. Αντίστοιχα η αύξηση των κοινωνικών παροχών ενδεχομένως να μην οδηγήσει στην ανάλογη αύξηση των ιδιωτικών δαπανών, αλλά στην αύξηση των αποταμιεύσεων και του δανεισμού από ιδιώτες με αποτέλεσμα την πτώση των επιτοκίων. Από την άλλη πλευρά η αύξηση του κρατικού δανεισμού μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για ορισμένους να μειώσουν τις δαπάνες τους και να αυξήσουν τις αποταμιεύσεις επιφέροντας στην οικονομία το ανάποδο αποτέλεσμα. Ωστόσο τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι πιθανό να είναι τόσο σημαντικά, ώστε να αμφισβητήσουν τη χρησιμότητα της φορολογίας και του κρατικού δανεισμού, σαν εργαλεία για τον επηρεασμό της κατανάλωσης και επιτοκίων κατά τη βούληση της κυβέρνησης.

e. Το εργαλείο της πώλησης και αγοράς προϊόντων και υπηρεσιών

Άλλα εργαλεία στη διάθεση της κυβέρνησης είναι η αγορά και η πώληση προϊόντων και υπηρεσιών. Σε αυτή την περίπτωση το κράτος θα προχωρήσει στην αγορά ή πώληση προϊόντων και υπηρεσιών όταν εκτιμά ότι αυτό είναι κοινωνικά επιθυμητό. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι το κριτήριο για την πώληση προϊόντων (συμπεριλαμβανομένων και των κρατικών ομολόγων) δε πρέπει να είναι η αύξηση των εσόδων του κράτους, τη στιγμή που για το σκοπό αυτό έχει τη δυνατότητα έκδοσης νέου χρήματος. Από την άλλη μεριά έχει νόημα η πώληση προϊόντων σε ξένα κράτη και ιδιώτες, με σκοπό την αύξηση της ποσότητας χρήματος σε ξένο νόμισμα το οποίο απαιτείται για την πραγματοποίηση των εισαγωγών και δεδομένου ότι δεν έχει τη δυνατότητα να τυπώσει και να διαθέσει ξένο νόμισμα.

f. Η έκδοση νέου χρήματος

Η έκδοση (και η καταστροφή) χρήματος δεν αποτελεί ένα ανεξάρτητο εργαλείο στη διάθεση της κυβέρνησης, αλλά χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με κάποιο από τα παραπάνω όταν αυτό απαιτείται. Αν τα χρήματα που συγκεντρώνει η κυβέρνηση από το δανεισμό, τη φορολογία και την πώληση προϊόντων είναι περισσότερα από τα αναγκαία για να δανείσει, να αγοράσει προϊόντα και να προσφέρει κοινωνικές παροχές, τότε η έκδοση χρήματος δεν είναι αναγκαία. Αντίθετα, αν τα χρήματα που συγκεντρώνει η κυβέρνηση είναι λιγότερα και δε διαθέτει τα απαιτούμενα αποθέματα στα ταμεία της, τότε μπορεί να εκδώσει νέο χρήμα για να υλοποιήσει της κυβερνητικές της πολιτικές.

g. Εφαρμογή των εργαλείων στην ελεγχόμενη οικονομία

Μετά την ανάλυση των εργαλείων που έχει στη διάθεση της η κυβέρνηση για την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής, μπορούμε να εξετάσουμε πως αυτά μπορούν να εφαρμοστούν σε μία ελεγχόμενη οικονομία.

Αρχικά η κυβέρνηση αποφασίζει για το ύψος των αγορών και πωλήσεων προϊόντων και υπηρεσιών που είναι κοινωνικά επιθυμητό. Στη συνέχεια επιβάλλει φόρους και καταβάλλει κοινωνικές παροχές που δικαιολογούνται από ειδικές και συγκεκριμένες περιστάσεις (π.χ. φορολόγηση συγκεκριμένων προϊόντων για την αποθάρρυνση της κατανάλωσής τους, φορολόγηση των υψηλών εισοδημάτων με στόχο την αναδιανομή του πλούτου, παροχές σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες για τη στήριξή τους κ.α.). Αυτές οι πολιτικές θα έχουν συγκεκριμένα αποτελέσματα στα μεγέθη της κατανάλωσης, των επενδύσεων και των επιτοκίων. Στην περίπτωση που μετά από όλα αυτά υπάρχει ανεπάρκεια στη ζήτηση και ανεργία, τότε η κυβέρνηση θα προχωρήσει στην αποπληρωμή μέρους του χρέους (ή θα δανείσει ιδιώτες) για να μειώσει τα επιτόκια στο ύψος που θεωρείται κατάλληλο, και θα μειώσει του φόρους (ή θα αυξήσει τις παροχές) ώστε η συνολική ζήτηση να ανέλθει στο επίπεδο που απαιτείται για την επίτευξη πλήρους απασχόλησης.

h. Οι δημόσιες επενδύσεις

Σε περιόδους ύφεσης και όταν επικρατεί απαισιοδοξία μεταξύ των επενδυτών, είναι πιθανό η πτώση των επιτοκίων (ακόμα και σε πολύ χαμηλά επίπεδα) να μην είναι αρκετή για την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων. Τότε ενδεχομένως ο μόνος τρόπος για την αύξηση της απασχόλησης, της ζήτησης και κατ' επέκταση της παραγωγής είναι η πραγματοποίηση επενδύσεων από το κράτος. Οι δημόσιες επενδύσεις αποτελούν ένα χρήσιμο και συχνά αποτελεσματικό εργαλείο ακόμα και όταν οι αποδόσεις τους κάθε αυτές είναι πολύ μικρές ή και αρνητικές.

i. Εξίσωση του οριακού κοινωνικού οφέλους των δημοσίων και ιδιωτικών δαπανών

Η κυβέρνηση πρέπει να εξισώσει το οριακό κοινωνικό όφελος (marginal social benefit) των δημοσίων και ιδιωτικών δαπανών, λαμβάνοντας υπόψη το έμμεσο οριακό κοινωνικό όφελος από την αύξηση της απασχόλησης, για τον καθορισμό της δομής των συνολικών δαπανών. Στη πλήρη απασχόληση οι συνολικές δαπάνες είναι

σταθερές, καθώς κάθε αύξηση συνεπάγεται την εμφάνιση πληθωρισμού, ενώ μείωση την εμφάνιση ανεργίας. Όταν υπάρχει ανεργία είναι προτιμότερη η πραγματοποίηση ακόμα και ζημιογόνων δημοσίων επενδύσεων από το να μην υλοποιηθεί καμία. Η μείωση των φόρων (ή η αύξηση των παροχών) αποτελεί ένα ακόμα καλύτερο εργαλείο για την αύξηση της ζήτησης και της απασχόλησης.

Στη πλήρη απασχόληση και όταν η συνολική ζήτηση είναι πολύ υψηλή με αποτέλεσμα τον κίνδυνο εμφάνισης πληθωρισμού, τότε η κυβέρνηση αυξάνοντας τον κρατικό δανεισμό μπορεί να μειώσει τα επιτόκια και να αποθαρρύνει τις επενδύσεις ή μειώνοντας τους φόρους να μειώσει την κατανάλωση.

- j. Εξίσωση οριακού κοινωνικού οφέλους των δαπανών με το οριακό κοινωνικό κόστος των φόρων

Όλες οι παράμετροι των δημοσίων και ιδιωτικών δαπανών και των φόρων πρέπει να είναι προσαρμοσμένοι ώστε το οριακό κοινωνικό όφελος των δαπανών να είναι ίσο με το οριακό κοινωνικό κόστος (marginal social cost) των φόρων. Όπως η συνολική ζήτηση πρέπει να είναι προσαρμοσμένη, ώστε να εξασφαλίζει την πλήρη απασχόληση, έτσι και η συνεχής προσαρμογή μεταξύ των διαφορετικών στοιχείων της συνολικής ζήτησης, είναι απαραίτητη για τη βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων μιας οικονομίας. Η προσαρμογή μεταξύ των πόρων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή ή σε διάφορες επενδύσεις επιτυγχάνεται από τον τέλει ανταγωνισμό ή την εφαρμογή του «Κανόνα» στην κολεκτιβιστική οικονομία. Η προσαρμογή μεταξύ της κατανάλωσης και των επενδύσεων επιτυγχάνεται με την επενδυτική πολιτική της κυβέρνησης, που ρυθμίζεται από το ύψος του επιτοκίου που με τη σειρά του ρυθμίζεται από τον ύψος του κρατικού δανεισμού. Οι κυβερνητικές δαπάνες πρέπει να είναι προσαρμοσμένες ώστε το οριακό κοινωνικό όφελος να είναι ίδιο σε διάφορες χρήσεις. Ομοίως το οριακό κοινωνικό κόστος των φόρων πρέπει να είναι εξισωμένο, ώστε να ελαχιστοποιεί την απώλεια των φορολογουμένων. Τελικά, η προσαρμογή μεταξύ των κυβερνητικών και των ιδιωτικών δαπανών πρέπει να στοχεύει στην εξίσωση του οριακού κοινωνικού οφέλους των δαπανών και στα δύο πεδία. Φυσικά η πλήρης και τέλεια προσαρμογή είναι αδύνατη, ωστόσο μία ελεγχόμενη οικονομία μπορεί να στοχεύει σε αυτή την ιδέα, τη στιγμή που στη μη ελεγχόμενη οικονομία τα άτομα αγνοούν τη σημασία της ασύμφορης χρήσης των πόρων, με εξαίρεση ίσως κραυγαλέες περιπτώσεις όπως η μαζική ανεργία.

κ. Ισοσκελισμένος προϋπολογισμός

Στην μέχρι τώρα ανάλυση του μοντέλου της «Λειτουργικής Χρηματοδότησης» δε γίνεται καμία αναφορά στην ανάγκη εξισορρόπησης των κρατικών εσόδων και δαπανών, που τόσο επιτακτικά τίθεται από πολλούς οικονομολόγους. Σύμφωνα με τον Lerner η επίτευξη και η διατήρηση της πλήρους απασχόλησης, η αποτροπή του πληθωρισμού και η βέλτιστη χρησιμοποίηση των πόρων μιας οικονομίας, δε μπορούν να θυσιαστούν στο βωμό ενός ισοσκελισμένου προϋπολογισμού, που βασίζεται στην αντίληψη ότι το κράτος πρέπει να λειτουργεί όπως και μία κοινή επιχειρηματική μονάδα.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Lerner, υπάρχει τρόπος για την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης, στην ελεγχόμενη οικονομία χωρίς την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Η συνολική ζήτηση μπορεί να αυξηθεί με την αναδιανομή του πλούτου σε βάρος των ατόμων με υψηλά εισοδήματα. Η μείωση της φορολογίας στους φτωχούς σε συνδυασμό με την αύξηση στους πλούσιους, μπορεί να αυξήσει τη συνολική ζήτηση χωρίς να επιβαρύνει τα κρατικά έσοδα. Σε αυτή τη περίπτωση οι φτωχοί θα αυξήσουν τις δαπάνες τους στο επίπεδο της φοροαπαλλαγής τη στιγμή που οι δαπάνες των πλουσίων θα μειωθούν ελάχιστα ή καθόλου, αυξάνοντας τελικά τη συνολική ζήτηση. Η πτώση του επιτοκίου και η αύξηση των επενδύσεων μπορεί να επιτευχθεί με επιπλέον φορολόγηση των πλουσίων αναγκάζοντάς τους να χρησιμοποιήσουν τις αποταμιεύσεις τους, και με τα έσοδα από τους φόρους να χρησιμοποιηθούν για την αποπληρωμή μέρους του δημοσίου χρέους ή το δανεισμό ιδιωτών. Η συγκεκριμένη οικονομική πολιτική μπορεί να επιφέρει διορθώσεις στην άνιση διανομή του πλούτου, η οποία αποτελεί τη βασική αιτία της γενικής ανεπάρκειας ζήτησης. Όπως γίνεται εύκολο αντιληπτό η υιοθέτηση και η εφαρμογή αυτής της πολιτικής είναι αρκετά δύσκολη υπόθεση, δεδομένου ότι στρέφεται ανοιχτά εναντίον της οικονομικής ελίτ τα συμφέροντα της οποίας εκφράζονται συνήθως από την πολιτική εξουσία και τις κυβερνήσεις του συνόλου των καπιταλιστικών οικονομιών.

1. Κριτική στη Λειτουργική Χρηματοδότηση

Οι επικριτές της ελεγχόμενης οικονομίας υποστηρίζουν ότι παρεμβαίνει στην ελεύθερη επιλογή των ατόμων να επιλέξουν το ποσοστό του εισοδήματος που θα καταναλώσουν και αυτό που θα αποταμιεύσουν. Σύμφωνα με τον Lerner η επιλογή

μεταξύ της κατανάλωσης και της αποταμίευσης εξαρτάται περισσότερο από τη διανομή του πλούτου παρά στη “time preference” στην οποία κατηγορείται η ελεγχόμενη οικονομία ότι παρεμβαίνει. Επιπλέον, στη μη ελεγχόμενη καπιταλιστική οικονομία τα άτομα που επιλέγουν να αποταμιεύσουν, δεν μετατοπίζουν πόρους από τη σημερινή παραγωγή στη μελλοντική, αλλά τους αποδεσμεύουν με αποτέλεσμα την υποαπασχόληση τους. Η νέα μείωση στη συνολική ζήτηση και την απασχόληση θα συνεπάγεται ακόμα περισσότερη ανεργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. Η θεωρία του Ludwig von Mises

Ο Ludwig von Mises αποτελεί έναν από τους κύριους εκφραστές της Αυστριακής Σχολής σκέψης. Υπήρξε πολέμιος των κρατικών παρεμβάσεων στην οικονομία και θερμός υποστηρικτής της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Πίστευε ότι η σοσιαλιστική οικονομία είναι καταδικασμένη να αποτύχει, καθώς μία σοσιαλιστική κυβέρνηση δεν είναι ικανή να πραγματοποιήσει τους οικονομικούς υπολογισμούς που απαιτούνται για την αποτελεσματική οργάνωση μία πολύπλοκης οικονομίας. Ένα από τα σημαντικότερα έργα του είναι το βιβλίο *The Theory of Money and Credit* το οποίο εκδόθηκε το 1912 και αποτέλεσε ένα σημαντικό εγχειρίδιο για το χρήμα και τη τραπεζική για τις επόμενες 2 δεκαετίες. Σε αυτό ο Mises επέκτεινε τη θεωρία της οριακής χρησιμότητας του χρήματος, τονίζοντας ότι η ζήτηση του χρήματος οφείλεται στη χρησιμότητά του για την αγορά άλλων προϊόντων. Στο ίδιο βιβλίο υποστήριξε ότι η βασική αιτία εμφάνισης των οικονομικών κύκλων είναι η μη ελεγχόμενη επέκταση της τραπεζικής πίστης. Στη συνέχεια της παρούσας ανάλυσης επιχειρείται η προσέγγιση των βασικών σημείων της θεωρίας του Mises για το χρήμα.

1. Η λειτουργία του χρήματος

Σύμφωνα με το Mises, απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη του χρήματος είναι η ανταλλαγή, μεταξύ των ατόμων, προϊόντων και υπηρεσιών. Σε μια κοινωνία όπου ο καταμερισμός της εργασίας είναι με τέτοιο τρόπο δομημένος, ώστε η παραγωγή και η κατανάλωση να περιορίζονται στα στενά όρια ενός νοικοκυριού, το χρήμα είναι περιττό. Το ίδιο θα ίσχυε και για μία οικονομία με κοινωνικοποιημένα τα μέσα παραγωγής, όπου ο έλεγχος και η διανομή της παραγωγής είναι στα χέρια της κοινωνίας και τα άτομα δεν ελεύθερα να ανταλλάξουν μεταξύ τους τα προϊόντα που τους αναλογούν.

Η ύπαρξη του χρήματος προϋποθέτει μια οικονομία στην οποία η παραγωγή είναι βασισμένη στον καταμερισμό εργασίας και στην οποία η ιδιωτική ιδιοκτησία δε συνίσταται μόνο από καταναλωτικά αγαθά αλλά και κεφαλαιουχικά. Οι κάτοχοι των μέσων παραγωγής είναι αυτοί που θα αποφασίσουν τι θα παραχθεί και με ποιο τρόπο, οι οποίοι ωστόσο, δεν παράγουν με μόνο κριτήριο την κάλυψη των δικών τους

αναγκών αλλά και των άλλων. Η εξισορρόπηση της παραγωγής και της κατανάλωσης λαμβάνει χώρα στην αγορά, όπου διαφορετικοί παραγωγοί συναντώνται για να ανταλλάξουν αγαθά και υπηρεσίες. Ο ρόλος του χρήματος είναι να διευκολύνει τις συναλλαγές που πραγματοποιούνται στην αγορά, λειτουργώντας ως ένα κοινό αποδεκτό μέσο ανταλλαγής.

Η προέλευση του χρήματος

Αυτό που διακρίνει την έμμεση ανταλλαγή από την άμεση είναι η ύπαρξη ή όχι ενδιάμεσου μέσου ανταλλαγής. Ας υποθέσουμε ότι έχουμε δύο παραγωγούς Α και Β οι οποίοι παράγουν τα προϊόντα Χ και Υ αντίστοιχα και αποφασίζουν να ανταλλάξουν μεταξύ τους κάποιες ποσότητες. Ο Α αποκτά το Υ λόγω της αξίας χρήσης που λαμβάνει και ο Β το Χ. Αυτή είναι μια απλή περίπτωση άμεσης ανταλλαγής όπου το χρήμα είναι περιττό. Ωστόσο, καθώς αυξάνεται ο καταμερισμός της εργασίας και οι προτιμήσεις των καταναλωτών γίνονται όλο και πιο πολύπλοκες η έμμεση ανταλλαγή γίνεται απαραίτητη. Στο σημερινό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, οι περιπτώσεις όπου η άμεση ανταλλαγή είναι εφικτή και ταυτόχρονα αποτελεσματική είναι εξαιρετικά σπάνιες.

Εκτός από τη ζήτηση προϊόντων που προορίζονται για άμεση κατανάλωση υπάρχει και η ζήτηση για προϊόντα που ο αγοραστής σκοπεύει να χρησιμοποιήσει σε κάποια επόμενη ανταλλαγή. Είναι προφανές ότι δε μπορούν όλα τα προϊόντα να γίνουν αντικείμενο τέτοιας ζήτησης. Επιπλέον, ένα μεμονωμένο άτομο δε θα είχε κανένα κίνητρο να προχωρήσει σε έμμεση ανταλλαγή, αν δε πίστευε ότι θα μπορούσε να τον φέρει πιο κοντά στο τελικό του στόχο, να αποκτήσει δηλαδή εκείνα τα αγαθά που επιθυμεί να καταναλώσει. Το γεγονός ότι καμία ανταλλαγή δεν είναι εφικτή αν δεν είναι έμμεση, δεν αρκεί για να παρακινήσει τα άτομα να ανταλλάξουν, αν δεν μπορούν να εξασφαλίσουν άμεσο προσωπικό όφελος από αυτή την ανταλλαγή. Συνεπώς, με την άμεση ανταλλαγή προϊόντων να είναι αδύνατη και την έμμεση άσκοπη, καμία ανταλλαγή δε μπορεί να πραγματοποιηθεί. Τα άτομα έχουν κίνητρο να πραγματοποιήσουν έμμεση ανταλλαγή μόνο όταν τα αγαθά που αποκτούν είναι πιο εύκολα εμπορεύσιμα σε σχέση με αυτά που παραδίδουν.

Δεν είναι όλα τα αγαθά το ίδιο εμπορεύσιμα. Τη στιγμή που η ζήτηση για κάποια αγαθά είναι περιορισμένη και περιστασιακή, για άλλα είναι διαρκής και σταθερή. Επομένως, όσοι εμπορεύονται αγαθά που ανήκουν στη πρώτη κατηγορία

έχουν λιγότερες προοπτικές επιτυχίας, από αυτούς που εμπορεύονται αγαθά της δεύτερης κατηγορίας. Αν όμως μπορούν να ανταλλάξουν τα λιγότερα εμπορεύσιμα αγαθά με άλλα πιο εύκολα εμπορεύσιμα τότε μπορούν να φτάσουν πιο εύκολα στο στόχο τους. Με αυτό τον τρόπο εκείνα τα αγαθά που είναι πιο εύκολα εμπορεύσιμα μετατράπηκαν σε κοινά αποδεκτά μέσα ανταλλαγής. Συνεπώς οι απαιτήσεις της αγοράς οδήγησαν σταδιακά στην επιλογή συγκεκριμένων προϊόντων ως μέσων ανταλλαγής. Στο πέρασμα του χρόνου και από τόπο σε τόπο, πολλά προϊόντα χρησιμοποιήθηκαν ως μέσα ανταλλαγής, ωστόσο σταδιακά οι κοινωνίες κατέληξαν στα πολύτιμα μέταλλα και δη στο χρυσό και το ασήμι.

Οι δευτερεύουσες λειτουργίες του χρήματος

Η απλή διαπίστωση ότι, το χρήμα είναι ένα προϊόν του οποίου η οικονομική λειτουργία είναι απλώς να διευκολύνει την ανταλλαγή άλλων προϊόντων και υπηρεσιών, δεν δείχνει ικανή να ικανοποιήσει πλήθος οικονομολόγων, οι οποίοι αναζητούν και αποδίδουν στο χρήμα δευτερεύουσες οικονομικές λειτουργίες. Ο Mises απορρίπτει αυτή τη προσέγγιση χαρακτηρίζοντας την άσκοπη και λανθασμένη, αποδεχόμενος ως μοναδική λειτουργία του χρήματος τη συμβολή του στην ανταλλαγή προϊόντων.

Υποκατάστατα του χρήματος

Όταν πραγματοποιείται μία έμμεση ανταλλαγή με την βοήθεια του χρήματος, δεν είναι απαραίτητο το χρήμα, εννοώντας το σε φυσική μορφή, να αλλάξει χέρια, αλλά μπορεί να εκδοθεί μία αξίωση σε χρήμα για το ίδιο πόσο άμεσα πληρωτέα κατ' απαίτηση του δικαιούχου. Σε αυτή την περίπτωση δεν υπάρχει κάτι το αξιοπερίεργο για το χρήμα με εξαίρεση ίσως τη μεγάλη συχνότητα με την οποία πραγματοποιούνται τέτοιου τύπου συναλλαγές. Επιπλέον, μία αξίωση σε χρήμα μπορεί να μεταφερθεί και να αλλάξει πολλά χέρια χωρίς απαιτηθεί ποτέ, κάτι που δε μπορεί να συμβεί με άλλα προϊόντα τα οποία προορίζονται για άμεση κατανάλωση.

Οι αξιώσεις δεν είναι προϊόντα αλλά μέσα για την απόκτηση προϊόντων και αυτό καθορίζει τη φύση τους και την οικονομική τους σημασία. Επιπλέον, η αξία τους προκύπτει από την αξία των οικονομικών αγαθών στα οποία αναφέρονται και από την πιθανότητα να αποκτηθούν. Αντίστοιχα, και οι αξιώσεις σε χρήμα δεν αποτελούν εξαίρεση. Μόνο εκείνες οι αξιώσεις που είναι πληρωτέες κατ' απαίτηση

χωρίς καμία αμφισβήτηση και άλλο κόστος έχουν την ίδια αξία με τα μετρητά και γίνονται δεκτά ως χρήμα.

Τα είδη του χρήματος

Σύμφωνα με το Mises υπάρχουν δύο ειδών αντικείμενα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως χρήμα, φυσικά προϊόντα όπως ο χρυσός και το ασήμι, και άλλα αντικείμενα τα οποία αν και δε διαφέρουν τεχνολογικά από τα υπόλοιπα, αποτελούν χρήμα όχι λόγω των φυσικών τους χαρακτηριστικών αλλά της νομική ιδιότητας που φέρουν. Ένα κομμάτι χαρτί το οποίο χαρακτηρίζεται ως χρήμα λόγω της σφραγίδας που φέρει από μία επίσημη αρχή, δε διαφέρει σε κάτι από ένα άλλο κομμάτι χαρτί που φέρει ανάλογη σφραγίδα από μια ανεπίσημη αρχή. Η μόνη διαφορά είναι η νομική ιδιότητα που αποκτά το χαρτί από την αρχή που το εκδίδει. Συνεπώς, το χρήμα ως προϊόν (commodity money) είναι το είδος του χρήματος που είναι ταυτόχρονα και εμπορικό αγαθό, ενώ το χρήμα fiat (fiat money) περιλαμβάνει αντικείμενα με ειδική νομική ιδιότητα. Μία τρίτη κατηγορία είναι το χρήμα ως χρέος (credit money) που περιλαμβάνει αξιώσεις έναντι φυσικών ή νομικών προσώπων. Αυτές οι αξιώσεις δεν πρέπει να είναι ταυτόχρονα, άμεσα πληρωτέες κατά απαίτηση του δικαιούχου και απόλυτα εξασφαλισμένες γιατί τότε η αξία τους δε θα διέφερε από τη ποσότητα χρήματος στην οποία αναφέρονται.

Κράτος και χρήμα

Η θέση του κράτους στην αγορά δε διαφέρει από αυτή των άλλων μερών που συμμετέχουν στις εμπορικές συναλλαγές. Έτσι και το κράτος ανταλλάσσει προϊόντα και χρήματα με τους όρους που θέτουν οι νόμοι της αγοράς. Όπως κάθε αγοραστής ή πωλητής έτσι και το κράτος οφείλει να συμμορφώνεται με τις συνθήκες που διαμορφώνονται στην αγορά. Αν επιθυμεί να αλλάξει τις διαμορφωμένες τιμές στην αγορά, τότε μπορεί να το κάνει αυτό μόνο μέσω του μηχανισμού της αγοράς. Κατά κανόνα μπορεί να δράσει πιο αποτελεσματικά από οποιοδήποτε άλλον, λόγω των πόρων και της κυρίαρχης θέσης του εκτός της αγοράς. Το κράτος συχνά είναι υπεύθυνο για τις πιο σημαντικές διαταραχές στην αγορά, λόγω της σημαντικής επιρροής του στην προσφορά και τη ζήτηση. Παρ' όλα αυτά υπόκειται στους νόμους της αγοράς και δε μπορεί να τους αγνοεί. Σε ένα οικονομικό σύστημα που βασίζεται στην ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, καμία κυβερνητική ρύθμιση δεν

μπορεί να μεταβάλλει τους όρους της ανταλλαγής, εκτός αν επηρεάσει τους παράγοντες που τους καθορίζουν.

Όταν τα δύο μέρη μιας ανταλλαγής, εκπληρώνουν άμεσα τις υποχρεώσεις τους παραδίδοντας το προϊόν για μετρητά, τότε συνήθως δεν υπάρχει κίνητρο για την παρέμβαση του κράτους. Στην περίπτωση όμως που η ανταλλαγή περιλαμβάνει προϊόντα που θα παραδοθούν στο μέλλον τότε είναι πιθανό το ένα μέρος να μη μπορεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του. Τότε παρεμβαίνει το κράτος και η δικαστική εξουσία για τη ρύθμιση της κατάστασης. Από τη πλευρά της νομικής επιστήμης το χρήμα δε θεωρείται ως μέσο ανταλλαγής, αλλά ως μέσο πληρωμής ή διακανονισμού του χρέους.

Η κρατική παρέμβαση στο νομισματικό σύστημα αρχικά ήταν περιορισμένη στην κατασκευή των νομισμάτων, όμοιων στην εμφάνιση, το μέγεθος και το βάρος ώστε να είναι εύκολα αναγνωρίσιμα και δύσκολα να αντιγραφούν από άλλους. Από αυτή την αφετηρία, όμως η επιρροή του κράτους, στο νομισματικό σύστημα σταδιακά επεκτάθηκε. Πλέον, ασκεί μεγάλη επιρροή στην επιλογή του νομισματικού προϊόντος, όχι λόγω της θέσης του στο εμπόριο, ούτε λόγω της νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας, αλλά λόγω του έλεγχου που ασκεί στο νομισματοκοπείο και στη δυνατότητα να μεταβάλλει το χαρακτήρα των υποκατάστατων χρήματος που κυκλοφορούν.

Το χρήμα ως οικονομικό αγαθό

Είναι σύνηθες να διακρίνουμε τα οικονομικά αγαθά σε δύο κατηγορίες. Εκείνα που ικανοποιούν άμεσα τις ανάγκες των καταναλωτών και τα οποία ονομάζουμε καταναλωτικά, και σε εκείνα που ικανοποιούν έμμεσα τις ανάγκες των καταναλωτών, τα οποία αποκαλούμε κεφαλαιουχικά αγαθά. Η προσπάθεια να κατατάξουμε το χρήμα σε μία από τις δύο κατηγορίες αγαθών συναντά αρκετά εμπόδια. Είναι προφανές ότι το χρήμα δεν είναι καταναλωτικό αγαθό, όπως και δε μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι είναι κεφαλαιουχικό αγαθό. Αν υποθέσουμε όμως πως δεν υπάρχει άλλη επιλογή κατηγοριοποίησης του χρήματος τότε αναγκαστικά θα το συμπεριλάβουμε στα κεφαλαιουχικά.

Το χρήμα ως τμήμα του ιδιωτικού κεφαλαίου

Η μεγάλη δυσκολία στην ανάλυση της σχέσης του χρήματος με το κεφάλαιο προκύπτει από τις διαφορετικές προσεγγίσεις στον ορισμό της έννοιας του κεφαλαίου. Οι απόψεις των μελετητών στον ορισμό του κεφαλαίου αποκλίνουν όσο για καμία άλλη έννοια στην οικονομία και καμία από αυτές που προτείνεται δε τυγχάνει γενικής αποδοχής. Στο σημείο αυτό ο Mises προκειμένου να συνεχίσει την ανάλυση του αποδέχεται την ερμηνεία του Böhm-Bawerk ο οποίος ορίζει ως ιδιωτικό κεφάλαιο το σύνολο των προϊόντων τα οποία χρησιμεύουν ως μέσο για την απόκτηση άλλων αγαθών.

Η σταδιακή εξέλιξη της έννοιας του κεφαλαίου συνεπάγεται τη βαθύτερη κατανόηση της λειτουργίας του χρήματος ως κεφάλαιο. Από παλιά ήταν κατανοητό πως τα χρήματα που δανείζονται αποφέρουν τόκους. Αυτή η εξήγηση ωστόσο δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις επιστημονικές μας απαιτήσεις. Αν όντως μία ποσότητα χρήματος που δανείζεται αποφέρει κέρδη, κάτι που δε μπορεί να εξηγηθεί από τη παραγωγικότητα του χρήματος, τότε άλλες ερμηνείες πρέπει να αναζητηθούν. Το επόμενο βήμα στην εξέλιξη της ανάλυσης οφείλεται στην παρατήρηση ότι μετά τη σύναψη του δανείου, ο δανειζόμενος κατά κανόνα ανταλλάσσει τα χρήματα με άλλα οικονομικά αγαθά, και ότι οι κάτοχοι χρημάτων που επιθυμούν να αποκτήσουν κέρδος από τα χρήματά τους χωρίς να τα δανείσουν πράττουν αναλόγως. Αυτή η παρατήρηση αποτέλεσε την αφετηρία για την επέκταση της έννοιας του κεφαλαίου και για την εξέλιξη της, από το πρόβλημα του επιτοκίου του χρήματος, στο πρόβλημα του «φυσικού» επιτοκίου χρήματος. Για την εξέλιξη της θεωρίας του κεφαλαίου χρειάστηκε να περάσει καιρός, καθώς αν και η έννοια του επιτοκίου ήταν αναγνωρίσιμη από την Αρχαία Ελλάδα, η είσπραξη των τόκων δε θεωρείτο σεβαστή πράξη. Τα χρήματα μπορούν να συγκριθούν με εκείνα τα καταναλωτικά αγαθά τα οποία αποτελούν μέρος του ιδιωτικού κεφαλαίου μόνο όταν δεν καταναλώνονται από τους ιδιοκτήτες τους αλλά χρησιμοποιούνται για την απόκτηση άλλων αγαθών. Χρήματα τα οποία «κάθονται» δηλαδή δεν ανταλλάσσονται με άλλα αγαθά, δε συνιστούν κεφάλαιο και δεν αποφέρουν κέρδη. Το χρήμα λοιπόν, μπορεί να θεωρηθεί τμήμα του ιδιωτικού κεφαλαίου ενός ατόμου εφόσον συνιστά μέσο για την απόκτηση άλλων κεφαλαιουχικών αγαθών.

Το χρήμα ως τμήμα του κοινωνικού κεφαλαίου

Ο Böhm-Bawerk ως κοινωνικό ή παραγωγικό κεφάλαιο ορίζει το σύνολο των προϊόντων που προορίζεται για την απασχόληση σε περαιτέρω παραγωγή. Αποδεχόμενοι την άποψη ότι το χρήμα δε μπορεί να συμπεριληφθεί στα παραγωγικά αγαθά, τότε δε μπορεί να αποτελέσει και μέρος του κοινωνικού κεφαλαίου. Ωστόσο, ο Böhm-Bawerk και η πλειοψηφία των οικονομολόγων που προηγήθηκαν εντάσσουν το χρήμα στο κοινωνικό κεφάλαιο, αποτέλεσμα της αντίληψης ότι το χρήμα είναι παραγωγικό προϊόν.

Οι εχθροί του χρήματος

Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, υπό την προϋπόθεση του καταμερισμού της εργασίας και της διαφοροποίησης των προτιμήσεων των καταναλωτών, η έμμεση ανταλλαγή είναι αναπόφευκτη. Αυτή με τη σειρά της οδηγεί σταδιακά στη χρησιμοποίηση ενός προϊόντος ως κοινά αποδεκτού μέσου ανταλλαγής. Σε μία κοινωνία όπου δεν πραγματοποιούνται ανταλλαγές προϊόντων το χρήμα είναι μία άγνωστη έννοια. Έτσι και στη σοσιαλιστική οικονομία, όπου η παραγωγή και η διανομή των προϊόντων ρυθμίζονται από μία κεντρική αρχή, δεν υπάρχει η ανάγκη για την ύπαρξη χρήματος. Αν υποθέσουμε ότι ακόμα και στη σοσιαλιστική οικονομία αναπτυχθεί ένα σύστημα ανταλλαγών καταναλωτικών προϊόντων, τότε μπορούμε να φανταστούμε την κυκλοφορία του χρήματος η οποία ωστόσο θα είναι αρκετά περιορισμένη σε σχέση την καπιταλιστική οικονομία, αλλά θα διέπεται από τις ίδιες θεμελιώδεις αρχές.

Επιπλέον, πολλοί επικριτές της καπιταλιστικής οικονομίας στρέφουν τις επιθέσεις τους στο χρήμα. Τη στιγμή που είναι πρόθυμοι να δεχτούν τη συνέχιση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής, του καταμερισμού εργασίας και του ελεύθερου εμπορίου, δε δέχονται την πραγματοποίηση των ανταλλαγών με τη χρήση ενός ενδιάμεσου προϊόντος. Προφανώς θεωρούν το χρήμα είναι επιβλαβές για την κοινωνία, βασιζόμενοι στα αποτελέσματα νομισματικών φαινομένων και κρίσεων και όχι στα βαθύτερα αίτια που τα προκαλούν.

2. Η έννοια της αξίας του χρήματος³

---

³ Βλ. MISES, Ludwig von (1912), *The Theory of Money and Credit*, Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc. LibertyClassics

Βασικό στοιχείο του οικονομικού προβλήματος είναι ο προσδιορισμός της αντικειμενικής ανταλλακτικής αξίας του χρήματος ή αλλιώς της αγοραστικής του δύναμης. Φυσικά αυτό δε σημαίνει ότι η υποκειμενική αξία του χρήματος είναι λιγότερο σημαντική. Οι υποκειμενικές εκτιμήσεις των ατόμων αποτελούν τη βάση της αξιολόγησης της αξίας του χρήματος όπως συμβαίνει και με άλλα αγαθά. Στη περίπτωση του χρήματος η υποκειμενική αξία χρήσης και η υποκειμενική ανταλλακτική αξία συμπίπτουν. Και τα δύο προκύπτουν από την αντικειμενική ανταλλακτική αξία, καθώς το χρήμα δεν έχει καμία χρησιμότητα εκτός από τη δυνατότητα απόκτησης άλλων οικονομικών αγαθών.

Η αντικειμενική ανταλλακτική αξία ενός αγαθού είναι η πρόσβαση που προσφέρει στην απόκτηση, με δεδομένες συνθήκες, συγκεκριμένης ποσότητας άλλων αγαθών. Οι ισοτιμίες οι οποίες καθιερώνονται στην αγορά για τα διαφορετικά προϊόντα, καθορίζονται από τη συλλογική επιρροή των υποκειμενικών αξιών όλων όσων δρουν στην αγορά. Ωστόσο, η υποκειμενική αξία ενός μεμονωμένου ατόμου έχει απειροελάχιστη επιρροή στη διαμόρφωση της ισοτιμίας

Η θεωρία του χρήματος οφείλει να λάβει υπόψη της, τις θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ των αρχών που καθορίζουν την αξία του χρήματος και αυτών που καθορίζουν την αξία των προϊόντων. Στη θεωρία της αξίας των προϊόντων δεν είναι καταρχήν απαραίτητη η εστίαση στην αντικειμενική ανταλλακτική αξία, καθώς ο προσδιορισμός της αξίας και της τιμής μπορεί να εξηγηθεί από την υποκειμενική αξία χρήσης. Από την άλλη πλευρά, το χρήμα μπορεί να ολοκληρώσει την οικονομική του λειτουργία μόνο από τη στιγμή που θα ενσωματώσει αντικειμενική ανταλλακτική αξία. Στο οικονομικό σύστημα που στηρίζεται στον καταμερισμό της εργασίας και στην ελεύθερη ανταλλαγή των αγαθών, οι παραγωγοί κατά κανόνα δε δουλεύουν για την άμεση ικανοποίηση των αναγκών τους, αλλά για τη προμήθεια της αγοράς. Συνεπώς οι υπολογισμοί τους δεν καθορίζονται από την υποκειμενική αξία χρήσης των προϊόντων, αλλά από την υποκειμενική τους ανταλλακτική αξία. Εκτιμήσεις που αγνοούν την υποκειμενική ανταλλακτική αξία και κατ' επέκταση την αντικειμενική ανταλλακτική αξία, είναι εξαιρετικά σπάνιες και περιορίζονται σε περιπτώσεις αντικειμένων με συναισθηματική αξία.

Στη περίπτωση του χρήματος, η αντικειμενική ανταλλακτική αξία δε μπορεί να συνδεθεί προς τα πίσω με καμία αξία χρήσης ανεξάρτητα από την αντικειμενική

ανταλλακτική αξία. Στην απαρχή των νομισματικών συστημάτων, το χρήμα ήταν προϊόν το οποίο τελικά έπαυε να κυκλοφορεί φτάνοντας στην κατοχή του τελευταίου αγοραστή ή καταναλωτή. Επιπλέον, πολλά νομισματικά προϊόντα είχαν περιορισμένη χρονική διάρκεια λόγω των φυσικών τους ιδιοτήτων (π.χ. ζώα κ.α.) και έπρεπε να αποσυρθούν για κατανάλωση. Από την άλλη πλευρά, σε ένα ανεπτυγμένο νομισματικό σύστημα, συναντάμε χρήμα το οποίο κυκλοφορεί συνεχώς και δεν καταναλώνεται ποτέ, χρήμα ως χρέος το οποίο δεν απαιτείται ποτέ και φυσικά χρήμα fiat το οποίο δεν έχει άλλη χρήση πέρα της νομισματικής.

Πολλοί οικονομολόγοι θεωρούν ότι η αξία του χρήματος και του υλικού από το οποίο είναι κατασκευασμένο, εξαρτάται αποκλειστικά από τη βιομηχανική του εκμετάλλευση, συνεπώς η αγοραστική δύναμη του χρήματος και κατ' επέκταση η πιθανότητα να συνεχίσει να κυκλοφορεί, θα εξαφανιζόταν αν το υλικό έχανε με κάποιο τρόπο την ιδιότητά του ως πολύτιμο. Ωστόσο αυτή η άποψη δεν ευσταθεί γιατί αντίκειται στη θεωρία της οικονομικής αξίας. Επιπλέον, αν ισχύει θα πρέπει να δώσει απαντήσεις στην ύπαρξη του χρήματος fiat, του οποίου η υλική αξία είναι πολύ μικρότερη από αυτή που αντιπροσωπεύει και στο αν η νομισματική χρήση ενός προϊόντος επηρεάζει τη χρησιμότητά του και κατ' επέκταση την αξία του και σε ποιο βαθμό. Η αξία του χρήματος έχει σημασία στη νομισματική θεωρία μόνο στο βαθμό που αυτή εξαρτάται από τη χρήση του ως κοινό μέσο ανταλλαγής.

Οι παράγοντες που καθορίζουν την αγοραστική δύναμη του χρήματος

- Η εξάρτηση της υποκειμενικής εκτίμησης του χρήματος στην ύπαρξη αντικειμενικής ανταλλακτικής αξίας.
- Η ανάγκη για μία ανεξάρτητη αξία της νομισματικής λειτουργίας προτού ένα αντικείμενο λειτουργήσει ως χρήμα.
- Η σημασία προϋπαρχουσών τιμών στον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών.
- Η εφαρμογή της οριακής χρησιμότητας της θεωρίας του χρήματος
- Νομισματικές και μη νομισματικές επιρροές που επηρεάζουν τη αντικειμενική ανταλλακτική αξία του χρήματος.

3. Νομισματική πολιτική

Τα εργαλεία της νομισματικής πολιτικής

Το κύριο εργαλείο στη διάθεση του κράτους είναι ο επηρεασμός στην επιλογή του είδους του χρήματος που θα χρησιμοποιηθεί. Η θέση του κράτους ως εκδότη χρήματος και ελεγκτή του νομισματοκοπέιου, του επιτρέπει να διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό την επιλογή των ατόμων για το κοινά αποδεκτό μέσο ανταλλαγής. Αν το κράτος χρησιμοποιεί συστηματικά αυτή του τη δύναμη με στόχο τον εξαναγκασμό της κοινωνίας να δεχτεί συγκεκριμένο τύπο χρήματος, τότε θεωρείται ότι λαμβάνει μέτρα νομισματικής πολιτικής.

a. Πληθωριστική νομισματική πολιτική (Inflationism)

Η πληθωριστική πολιτική στη νομισματική θεωρία είναι εκείνη που οδηγεί στην αύξηση της ποσότητας χρήματος. Στην αφελή της μορφή, η πληθωριστική πολιτική εφαρμόζεται θεωρώντας ότι η αφθονία χρήματος, συνεπάγεται πλούτο, χωρίς να λαμβάνει υπόψη της, τη μείωση στην αγοραστική αξία του χρήματος. Σε άλλες περιπτώσεις η πληθωριστική πολιτική εφαρμόζεται με στόχο την υποτίμηση του νομίσματος ώστε να ωφεληθούν οι δανειζόμενοι σε βάρος των πιστωτών αλλά και να ενισχυθούν οι εξαγωγές. Ωστόσο, η υποτίμηση μπορεί να ωφελήσει τους δανειστές μόνο όταν αυτή είναι απροσδόκητη. Αν αναμένεται η εφαρμογή πληθωριστικής πολιτικής, τότε οι πιστωτές θα απαιτήσουν υψηλότερο επιτόκιο προκειμένου να αντισταθμίσουν τις πιθανές απώλειες κεφαλαίου. Επιπλέον, η υποτίμηση δε συμβάλλει πάντα στην ενίσχυση της παράγωγης. Όταν το αποτέλεσμα της υποτίμησης είναι η μεταφορά πλούτου από τους φτωχούς στους πλούσιους, τότε οι αποταμιεύσεις αυξάνονται (κατ' επέκταση και η συσσώρευση κεφαλαίου), συμβάλλοντας στην αύξηση της συνολικής παραγωγής. Σε άλλες εποχές της οικονομικής ιστορίας αυτό ήταν εφικτό ωστόσο, σε οικονομίες με ανεπτυγμένο καπιταλισμό, όπου ο δανεισμός είναι ίσως το πιο σημαντικό εργαλείο αποταμίευσης, η υποτίμηση αποτελεί αντικίνητρο για την αποταμίευση, οδηγώντας στο ανάποδο αποτέλεσμα.

Ορισμένοι οικονομολόγοι υποστηρίζουν την εφαρμογή της πληθωριστικής πολιτικής σε ειδικές περιστάσεις όπως για την ενίσχυση της άμυνας μιας χώρας όταν βρίσκεται στα πρόθυρα πολέμου ή για να σώσει τον πληθυσμό της από τη πείνα. Συχνά μία χώρα προβαίνει στην αύξηση της ποσότητας χρήματος όταν είναι απρόθυμη να αυξήσει τους φόρους ή είναι αδύνατο να δανειστεί. Απαραίτητη

προϋπόθεση για να εισπραχθούν υψηλοί φόροι είναι όσοι επιβαρύνονται να συναινούν για το σκοπό για τον οποίο επιβάλλονται. Θα πρέπει να τονιστεί ότι όσο μεγαλύτερο είναι το βάρος των φόρων, τόσο δυσκολότερο είναι να ξεγελαστεί η κοινή γνώμη για την αναγκαιότητα να επιβληθούν οι φόροι στο σύνολο της κοινωνίας και όχι στη σχετικά μικρή τάξη των υψηλών εισοδημάτων. Επιπλέον η επιβολή φόρων στους πλούσιους ή την ιδιοκτησία επηρεάζει το σύνολο της κοινωνίας, με τις τελικές επιπτώσεις για τους φτωχούς να είναι συχνά καταστροφικές.

b. Περιοριστική νομισματική πολιτική (Restrictionism)

Η πολιτική η οποία στοχεύει στην αύξηση της αντικειμενικής ανταλλακτικής αξίας του χρήματος ονομάζεται περιοριστική. Αυτή η πολιτική δεν υιοθετεί όλα τα μέτρα και τις πολιτικές που στοχεύουν στην αύξηση της αξίας του χρήματος. Συγκεκριμένα ο στόχος της περιοριστικής πολιτικής μπορεί να επιτευχθεί με τη μη αύξηση της ποσότητας χρήματος όταν αυξάνεται η ζήτηση. Μία τέτοια πολιτική είναι εξαιρετικά αντιπαθής, δεδομένου ότι ευνοεί όσους έχουν λαμβάνειν σταθερά ποσά δηλαδή τους πιστωτές σε βάρος των δανειζόμενων. Επιπλέον, επιβαρύνει το εμπορικό ισοζύγιο μιας οικονομίας, καθιστώντας ακριβότερες τις εξαγωγές και φθηνότερες τις εισαγωγές.

c. Τα όρια στη νομισματική πολιτική

Σύμφωνα με το Mises το κράτος θα πρέπει να εγκαταλείψει κάθε προσπάθεια επηρεασμού της αντικειμενικής ανταλλακτικής αξίας του χρήματος ανεξαρτήτως τελικού σκοπού. Το κράτος αποτελεί σημαντικό παίκτη της αγοράς και ο μόνος θεμιτός τρόπος για να επηρεάσει τις αξίες είναι μέσα από τον ίδιο το μηχανισμό της αγοράς. Κοινός παρανομαστής όλων των νομισματικών πολιτικών είναι η δυσκολία πρόβλεψης των επιπτώσεων τους, καθώς και η μέτρηση των αποτελεσμάτων μετά την εφαρμογή τους.

d. Η νομισματική πολιτική στον Κρατισμό (Etatism)

Το σύστημα του Κρατισμού στοχεύει στην κοινωνικοποίηση όλων των μέσων παραγωγής, ανατρέποντας το υπάρχον σύστημα. Για του κρατιστές το χρήμα είναι αποκλειστικά υπόθεση του κράτους. Όσο πιο δυνατό και πλούσιο είναι το κράτος τόσο καλύτερο είναι το χρήμα. Ένα από τα πιο γνωστά εργαλεία άσκησης νομισματικής πολιτικής στον κρατισμό, είναι η παρέμβαση στο μηχανισμό των τιμών

με τη θέσπιση ανώτατων τιμών. Σύμφωνα με τους κρατιστές οι υψηλές τιμές δεν είναι αποτέλεσμα της αύξησης της προσφοράς χρήματος, αλλά της δράσης κερδοσκόπων και για αυτό το κράτος οφείλει να παρέμβει.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση υγιών νομισματικών συνθηκών σε μία οικονομία είναι η επίτευξη πλεονασμάτων στο ισοζύγιο των πληρωμών. Μια οικονομία με ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών είναι σχεδόν αδύνατο να σταθεροποιήσει το νόμισμά της και η υποτίμηση φαντάζει αναπόφευκτη.

Σύμφωνα με το Mises δεν οι κερδοσκόποι αυτοί που καθορίζουν τις τιμές αλλά η αγορά. Οι προσπάθειες των κερδοσκόπων επικεντρώνονται στην εκτίμηση των μελλοντικών τιμών και δε μπορούν να επηρεάσουν το μέσο επίπεδο τιμών για δεδομένη χρονική περίοδο. Αντίθετα η δράση των κερδοσκόπων μπορεί να μειώσει το χάσμα μεταξύ υψηλών και χαμηλών τιμών ή αλλιώς να περιορίσει τις διακυμάνσεις των τιμών. Από τη πλευρά τους οι κρατιστές υποστηρίζουν ότι οι κερδοσκόποι επηρεάζουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες αγοράζοντας και πουλώντας ξένο νόμισμα είτε για να αποκομίσουν κέρδη, είτε για να πλήξουν την εικόνα του κράτους υποτιμώντας το εθνικό νόμισμα.

e. Η ανοικοδόμηση του νομισματικού συστήματος

Το αξίωμα του «Υγιούς Χρήματος» (Sound Money) που καθοδήγησε τις νομισματικές πολιτικές του 19^{ου} αιώνα είναι προϊόν της κλασικής πολιτικής οικονομίας. Αποτέλεσε αναπόσπαστο κομμάτι του φιλελεύθερου δόγματος όπως αυτό αναπτύχθηκε το 18ο αιώνα και προπαγανδίστηκε από τα μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα της Ευρώπης και της Αμερικής. Το φιλελεύθερο δόγμα βλέπει στην οικονομία της αγοράς, το καλύτερο οικονομικό σύστημα οργάνωσης της κοινωνίας. Η ιδιωτική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής έχει τη τάση να μεταφέρει τον έλεγχο της παραγωγής στα χέρια εκείνων που ταιριάζουν καλύτερα με τη δουλειά, εξασφαλίζοντας σε όλους τη πληρέστερη ικανοποίηση των αναγκών τους. Προσφέρει τη δυνατότητα στους καταναλωτές να επιλέγουν εκείνους που τους προμηθεύουν στην καλύτερη τιμή, θέτοντας ουσιαστικά επιχειρηματίες και ιδιοκτήτες μέσω παραγωγής, υπό την κυριαρχία και το διαρκή έλεγχο του καταναλωτικού κοινού. Προσφέρει ελευθερία στους πολίτες και τα εφόδια για τη σταθερή αύξηση του πληθυσμού.

Η οικονομία της αγοράς βασίζεται στην ειρηνική συνεργασία των μελών της, υπό το πρίσμα του καταμερισμού της εργασίας και δε θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς την ύπαρξη ενός οργανισμού που θα προστατεύει τους πολίτες από εσωτερικούς εχθρούς και εξωτερικές απειλές. Οι βίαιες επιθέσεις αντιμετωπίζονται με ένοπλη δράση και καταστολή. Συνεπώς, η κοινωνία χρειάζεται ένα μηχανισμό άμυνας, το κράτος, την κυβέρνηση και την αστυνομική εξουσία. Η ανεμπόδιστη λειτουργία του εξασφαλίζεται με τη διαρκή ετοιμότητα του μηχανισμού να αποκρούσει τους επιτιθέμενους. Η υπεράσπιση της ατομικής ελευθερίας ενάντια σε όσους την επιβουλεύονται είναι βασικό χαρακτηριστικό της ιστορίας του Δυτικού πολιτισμού και έννοια άγνωστη για τους Ανατολίτες.

Το αξίωμα του “Sound Money” έχει δύο πτυχές. Πρώτον, δέχεται την επιλογή της αγοράς για το κοινά αποδεκτό μέσο ανταλλαγής και δεύτερον, απορρίπτει τις κυβερνητικές παρεμβάσεις στο νομισματικό σύστημα. Μεταφράζεται σε Σταθερά του Μετάλλου (Metallic Standard) ήτοι του χρυσού ή του ασημιού, όπου τα κέρματα θα πρέπει να είναι από συγκεκριμένη ποσότητα του μετάλλου, όπως αυτή θα καθορίζεται με ακρίβεια με νόμο του κράτους.

Η υπεροχή της «Σταθεράς του Χρυσού» (Gold Standard) οφείλεται στο γεγονός ότι καθορίζει την αγοραστική δύναμη της νομισματικής μονάδας, ανεξάρτητα από κυβερνητικές και κομματικές πολιτικές. Επιπλέον, αποτρέπει τη διαφυγή των νομισματικών και δημοσιονομικών προνομίων από τις αντιπροσωπευτικές συνελεύσεις.

f. Το δόγμα της πλήρους απασχόλησης

Σύμφωνα με το Mises οι μισθοί καθορίζονται από τις δυνάμεις της αγοράς. Αν ένας εργάτης δε βρίσκει εργασία στο επίπεδο του μισθού που επιθυμεί, τότε ή θα μειώσει τις απαιτήσεις του ή θα παραμείνει άνεργος. Αν οι κυβερνήσεις ή τα εργατικά συνδικάτα επιβάλλουν κατωτάτους μισθούς, μεγαλύτερους από αυτούς που θα όριζε η ελεύθερη αγορά εργασίας τότε κάποιοι θα μείνουν άνεργοι. Η θεσμική ανεργία είναι αναπόφευκτο αποτέλεσμα των μεθόδων που ακολουθούν οι προοδευτικές κυβερνήσεις. Υπάρχει μόνο ένας αποτελεσματικός τρόπος να αυξηθούν οι μισθοί και να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των μισθωτών, να αυξηθεί το κατά κεφαλή ποσοστό κεφαλαίου που επενδύεται. Ένα άλλο χαρακτηριστικό του δόγματος

της πλήρους απασχόλησης είναι ότι δεν προσδιορίζει το επίπεδο των μισθών και πώς αυτοί καθορίζονται στην αγορά.

- g. Το επιχείρημα της έκτατης ανάγκης προς όφελος της πληθωριστικής πολιτικής

Ορισμένοι οικονομολόγοι αν και αποδέχονται πλήρως το δόγμα του “Sound Money” και κατανοούν ότι η πληθωριστική πολιτική είναι αυτοκαταστροφική, εντούτοις θεωρούν ότι υπό έκτατες συνθήκες (π.χ. όταν κινδυνεύει η ασφάλεια του κράτους) μπορεί να εγκαταλειφθεί το προσωρινά το δόγμα του “Sound Money”. Σύμφωνα με το Mises η αύξηση της ποσότητας χρήματος, δεν προσφέρει κάτι στη δύναμη του κράτους, ούτε στο ηθικό των πολιτών του. Ο εξοπλισμός που είναι απαραίτητος, μπορεί να παραχθεί με μείωση της κατανάλωσης, εντατικοποίηση της παραγωγής, και καταναλώνοντας μέρος του συσσωρευμένου κεφαλαίου. Για να γίνουν όλα αυτά, είναι απαραίτητη προϋπόθεση η διάθεση της πλειοψηφίας του πληθυσμού να θυσιάσει μέρος των απολαύσεων της για τον κοινό σκοπό. Από την άλλη πλευρά αυτό που συμβαίνει στη πληθωριστική πολιτική είναι ότι ο κόσμος δεν είναι προετοιμασμένος να καταβάλει το κόστος το οποίο του επιβάλλουν. Θεωρεί ενδεχομένως ότι η κατάσταση δεν είναι τόσο σοβαρή, όσο τη παρουσιάζει η κυβέρνηση.

- h. Σύγχρονα νομισματικά συστήματα⁴

Η ανελαστική Σταθερά του Χρυσού (The Inflexible Gold Standard)

Παραμονές του 1^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου τα κράτη εφάρμοζαν το “Gold Standard” στη μορφή της αυστηρά καθορισμένης, με νόμο, ισοτιμίας του χρυσού σε όρους εθνικών νομισμάτων. Ήταν κατανοητό ότι αυτή η ισοτιμία δε θα άλλαζε ποτέ. Πρακτικά η μονάδα του εθνικού νομίσματος αντιστοιχούσε σε καθορισμένη ποσότητα χρυσού, ενώ δεν είχε καμία σημασία αν τα τραπεζογραμμάτια έφεραν κάποια νομική ιδιότητα, τη στιγμή που ήταν όλα μετατρέψιμα σε χρυσό και πράγματι οι κεντρικές τράπεζες τα μετέτρεπαν κατ’ απαίτηση.

Η ελαστική Σταθερά (The Flexible Standard)

---

⁴ Βλ. MISES, Ludwig von (1912), *The Theory of Money and Credit*, Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc. LibertyClassics

Η ελαστική Σταθερά προερχόταν από τη Σταθερά της Ισοτιμίας του Χρυσού και εφαρμόστηκε τη περίοδο του Μεσοπολέμου. Τα κύρια χαρακτηριστικά της ήταν τα εξής. Η εγχώρια σταθερή ισοτιμία του χρυσού και των ξένων νομισμάτων δεν καθοριζόταν με νόμο, αλλά από κυβερνητική αντιπροσωπεία στην οποία είχαν ανατεθεί οι νομισματικές υποθέσεις. Η ισοτιμία ήταν αντικείμενο ξαφνικών αλλαγών χωρίς προηγούμενη ενημέρωση του κοινού. Η μοναδική μέθοδος για την αποτροπή της πτώσης της ανταλλακτικής αξίας του νομίσματος κάτω από την επιλεγμένη ισοτιμία ήταν η άνευ όρων εξαγορά κάθε προσφερόμενης ποσότητας. Σε μερικές χώρες η διατήρηση των τιμών είχε στην Κεντρική Τράπεζα και σε άλλες σε ειδικό φορέα.

Το Ελεύθερα Αμφιταλαντευόμενο Νόμισμα (The Freely Vacillating Currency)

Αν η κυβέρνηση αντιμετωπίζει περιορισμούς στην έκδοση πρόσθετης πίστωσης ή χρήματος fiat και αν η κοινή γνώμη εκτιμά ότι η πληθωριστική πολιτική θα συνεχιστεί για το επόμενο διάστημα, τότε είναι πιθανή η επικράτηση του πληθωριστικού νομισματικού συστήματος. Τότε η χώρα θα αντιμετωπίσει όλες τις παρενέργειες ενός νομίσματος το οποίο αμφιταλαντεύεται μεταξύ της ανταλλακτικής αξίας και της Διεθνούς Σταθεράς του Χρυσού (International Gold Standard). Σε αυτή τη περίπτωση το νόμισμα δεν είναι μετατρέσιμο και ο κάτοχος δεν έχει καμία αξίωση από τις τράπεζες ή οποιοδήποτε άλλο φορέα.

Η Απατηλή Σταθερά (The Illusive Standard)

Η Απατηλή Σταθερά βασίζεται στην απάτη της κυβερνητικής διαταγής ότι, υπάρχει μία ισοτιμία μεταξύ του εγχώριου νομίσματος και του χρυσού ή ξένου συναλλάγματος. Ωστόσο, η κυβέρνηση είναι ενήμερη ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες που επικρατούν στην αγορά είναι χαμηλότερες από την «απατηλή» ισοτιμία. Η αυστηρή επιβολή αυτού του συστήματος θα σταματούσε όλες τις συναλλαγές με τα ξένες χώρες. Για αυτό το λόγο η κυβέρνηση προχωρά ένα βήμα παραπέρα, απαλλοτριώνοντας το ξένο νόμισμα που ανήκει στους πολίτες της αποζημιώνοντάς τους με το εγχώριο. Με αυτό το τρόπο, η κυβέρνηση αποκτά το μονοπώλιο στην πώληση ξένου συναλλάγματος. Οι περισσότεροι θα συμφωνούσαν ότι το συγκεκριμένο νομισματικό σύστημα δεν είναι ικανοποιητικό και θα ήταν επιθυμητή η αλλαγή του.

i. Η μεταρρύθμιση του νομισματικού συστήματος των ΗΠΑ

Ο Mises προτείνει για τις ΗΠΑ την επιστροφή στο “Gold Standard” ώστε να απεμπλακεί οριστικά από ένα σύστημα σπατάλης, διαφθοράς και κυβερνητικών παρεμβάσεων.

Το πρώτο βήμα προς αυτή τη κατεύθυνση θα ήταν η ριζική και άνευ όρων εγκατάλειψη της πληθωριστικής νομισματικής πολιτικής, υιοθετώντας το σύστημα των πλήρων αποθεματικών των τραπεζών. Την ίδια στιγμή θα πρέπει να επανιδρυθεί η ελεύθερη αγορά του χρυσού, καταργώντας όλους τους περιορισμούς στη διακίνηση και την κατοχή του. Ο Mises εκτιμούσε ότι η ελευθερία στην αγορά του χρυσού θα μπορούσε να συμβάλει στην εισροή σημαντικών ποσοτήτων από το εξωτερικό. Παράλληλα θα ήταν επιτακτική ανάγκη η Αμερικανική κυβέρνηση και όλοι θεσμοί που συνδέονται με αυτήν, συμπεριλαμβανομένης της Ομοσπονδιακής Τράπεζας, να μην εμπλακούν στην αγορά του χρυσού. Στη συνέχεια η Αμερικανική κυβέρνηση θα πρέπει να ιδρύσει μία νέα αρχή (Converion Agency) στην οποία θα δανείσει μία συγκεκριμένη ποσότητα ράβδων χρυσού (υπολογισμένη στη νέα ισοτιμία) άνευ επιτοκίου και μη επισκέψιμη. Η νέα αρχή θα έχει δύο λειτουργίες τη πώληση ράβδων χρυσού στο κοινό έναντι δολαρίων, χωρίς κανένα περιορισμό, και την αγορά όσης ποσότητας χρυσού της προσφερθεί. Επιπλέον, το Αμερικανικό θησαυροφυλάκιο θα πρέπει να πουλήσει χρυσό, σε ράβδους ή κέρματα, στη νέα αρχή, στη νόμιμη ισοτιμία έναντι κάθε είδους Αμερικανικών γραμματίων που εκδόθηκαν πριν την έναρξη της μεταρρύθμισης.

Ο Mises θεωρεί αναγκαία για την επιτυχία της μεταρρύθμισης την απεμπλοκή από το σύστημα της Ομοσπονδιακής Τράπεζας, η οποία ευθύνεται για τη ευρέως ασκηθείσα πληθωριστική νομισματική πολιτική. Παράλληλα η Ομοσπονδιακή Τράπεζα είναι φορτωμένη με ένα μεγάλο βάρος το οποίο συνίσταται στη μεγάλη ποσότητα κυβερνητικών ομολόγων που κατέχουν οι τράπεζες μέλη του συστήματος. Οποιαδήποτε λύση υιοθετηθεί για τη διευθέτηση του προβλήματος, δε θα πρέπει να επηρεάσει την αγοραστική δύναμη του δολαρίου. Τέλος όλα τα τραπεζογραμμάτια που έχουν εκδοθεί από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα καθώς και τα πιστοποιητικά ασημιού μπορούν να παραμείνουν στην κυκλοφορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ. Το Νομισματικό Σύστημα των ΗΠΑ

1. Η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (The Federal Reserve System)

Η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ, ιδρύθηκε από το Κογκρέσο το 1913 με στόχο να εξασφαλίσει ένα ασφαλές, ευέλικτο και σταθερό νομισματικό σύστημα. Σήμερα τα κύρια καθήκοντά της εστιάζονται σε 4 θεματικές⁵:

- ✓ Την άσκηση της νομισματικής πολιτικής με τον επηρεασμό των νομισματικών και πιστωτικών συνθηκών για την επίτευξη των στόχων της πλήρους απασχόλησης, της σταθερότητας των τιμών και του μετριασμού των μακροχρόνιων επιτοκίων.
- ✓ Την επίβλεψη και τη ρύθμιση των τραπεζών με στόχο την εξασφάλιση, ασφαλούς και υγιούς τραπεζικού και χρηματοοικονομικού συστήματος και την προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών
- ✓ Τη διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοοικονομικού συστήματος και τον έλεγχο του συστημικού κινδύνου των χρηματοοικονομικών αγορών
- ✓ Τη προσφορά χρηματοοικονομικών υπηρεσιών σε τράπεζες, στην κυβέρνηση και σε επίσημα ξένα ινστιτούτα.

Στη διάρκεια του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι ΗΠΑ μαστίζονται από οικονομικές κρίσεις οι οποίες οδήγησαν στη χρεοκοπία πολλών επιχειρήσεων και στη σοβαρή αναστάτωση του οικονομικού συστήματος. Η αποτυχία του εθνικού τραπεζικού συστήματος να προσφέρει χρηματοδότηση σε προβληματικές τράπεζες, κατέστησαν την οικονομία περισσότερο ευάλωτη στις κρίσεις. Η σοβαρή κρίση του 1907 οδήγησε το Κογκρέσο στη συγκρότηση της Εθνικής Νομισματικής Επιτροπής (National Monetary Commission) η οποία έθεσε 4 προτάσεις για τη δημιουργία ενός θεσμού που θα αποτρέπει και θα περιορίζει τέτοιου τύπου οικονομικές διαταραχές. Μετά από δημόσια διαβούλευση, το Κογκρέσο πέρασε το σχέδιο για την Κεντρική Τράπεζα (Federal Reserve Act) με τον πρόεδρο Woodrow Wilson, να το υπογράψει το Δεκέμβριο του 1913.

Μετά την ίδρυση της Κεντρικής Τράπεζας έγινε ξεκάθαρη η ευρύτερη σημασία της για την εθνική οικονομική και χρηματοοικονομική πολιτική. Με το

---

⁵ Βλ. THE FEDERAL RESERVE SYSTEM (2005), *Purposes & Functions*, Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington, D.C.

πέρασμα των χρόνων μία σειρά νομοθετημάτων διευκρίνισαν και συμπλήρωσαν τους αρχικούς σκοπούς της τράπεζας. Θεωρείται ως μία ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα, καθώς οι αποφάσεις της δεν απαιτούν την κύρωση από το πρόεδρο ή άλλο κυβερνητικό σώμα. Λειτουργεί ωστόσο, υπό την επίβλεψη του Κογκρέσου και είναι υποχρεωμένη να δουλεύει εντός του πλαισίου των γενικών στόχων της οικονομικής πολιτικής που θέτει η κυβέρνηση. Αποτελείται από ένα δίκτυο 12 περιφερειακών τραπεζών όπου η κάθε μία είναι υπεύθυνη για τη γεωγραφική της περιφέρεια.

2. Η νομισματική πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας

Σήμερα, στις ΗΠΑ το χρήμα που χρησιμοποιείται στις συναλλαγές μπορεί να διακριθεί σε 3 κατηγορίες:

- Νομίσματα, ήτοι χαρτονομίσματα και κέρματα
- Καταθέσεις όψεως
- Άλλες καταθέσεις σε εμπορικές τράπεζες, ταμειυτήρια κ.α.

Οι παραπάνω κατηγορίες αποτελούν τη ποσότητα χρήματος M1 όπως ορίζεται από την Τράπεζα. Οι ευρύτερες έννοιες του χρήματος (M2 και M3), περιλαμβάνουν τη ποσότητα M1 και άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα όπως προθεσμιακές καταθέσεις, αμοιβαία κεφάλαια κ.α. Τα νομίσματα χρησιμοποιούνται περισσότερο για μικρές συναλλαγές, ενώ ο μεγαλύτερος όγκος των συναλλαγών πραγματοποιείται ηλεκτρονικά με τη μεταφορά ποσών μεταξύ τραπεζικών λογαριασμών. Και στα αποθέματα όμως η συμμετοχή των νομισμάτων είναι πολύ μικρή (το 1991 ήταν στο 31%).

Στις ΗΠΑ τα νομίσματα και οι καταθέσεις δεν έχουν αξία ως προϊόντα. Τα κέρματα έχουν κάποια αξία λόγω του μετάλλου, κατά κανόνα όμως είναι πολύ μικρότερη από αυτή που αντιπροσωπεύουν. Η αξία των χρημάτων προκύπτει από το γεγονός ότι μπορούν ανά πάσα στιγμή να χρησιμοποιηθούν σε ανταλλαγή για την απόκτηση άλλων αγαθών. Η ζήτηση του χρήματος εξαρτάται από πολλούς παράγοντες όπως ο όγκος των συναλλαγών, τα συναλλακτικά ήθη, η ποσότητα χρήματος που κρατείται για την πραγματοποίηση έκτατων συναλλαγών και τα διαφυγόντα κέρδη από χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Ο έλεγχος της ποσότητας του χρήματος είναι σημαντικός για τη διατήρηση της αξίας του χρήματος. Οι μεταβολές στη ποσότητα μπορεί να προκύψουν από τις

δράσεις της Κεντρικής Τράπεζας, των τραπεζών ή των πολιτών. Ο κύριος έλεγχος ωστόσο, εναπόκειται στην Κεντρική Τράπεζα.

3. Το σύστημα των κλασματικών αποθεματικών (fractional reserve system)

Η διαδικασία της δημιουργίας του χρήματος λαμβάνει χώρα πρωτίστως στις τράπεζες. Οι υποχρεώσεις μιας τράπεζας είναι οι καταθέσεις των πελατών της. Αυτές αυξάνονται όταν πραγματοποιούνται καταθέσεις και όταν τα δάνεια πιστώνονται σε λογαριασμούς των δανειοληπτών τους. Χωρίς την υποχρέωση τήρησης συγκεκριμένου ποσοστού αποθεματικών οι τράπεζες μπορούν να αυξάνουν τις καταθέσεις τους, αυξάνοντας τα δάνεια και τις επενδύσεις, διατηρώντας μία ποσότητα σε μετρητά, ικανή να καλύψει τις τρέχουσες ανάγκες των πελατών της που θα ζητήσουν μετρητά.

Οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να διατηρούν στα αποθεματικά τους ένα ποσοστό των καταθέσεών τους. Αυτό το σύστημα είναι γνωστό ως σύστημα των κλασματικών αποθεματικών (fractional reserve system)⁶.

Τα νομίσματα που διατηρούν οι τράπεζες στα ταμεία τους μπορούν να θεωρηθούν ως νόμιμα αποθεματικά αλλά ταυτόχρονα και καταθέσεις στην Κεντρική Τράπεζα. Και τα δύο ανταποκρίνονται εξίσου αποτελεσματικά στις απαιτήσεις διατήρησης αποθεματικών. Μία τράπεζα πάντα μπορεί να αποκτήσει υπόλοιπο αποθεματικών στέλνοντας χρήματα στην Κεντρική Τράπεζα αλλά και να αποκτήσει χρήματα από το υπόλοιπο των αποθεματικών.

Οι αυξομειώσεις στα αποθεματικά των τραπεζών είναι αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων. Ωστόσο, τα αποθεματικά των τραπεζών αποτελούν σε μεγάλο βαθμό υποχρεώσεις της Κεντρικής Τράπεζας και οι καθαρές μεταβολές τους καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τις δράσεις της Κεντρικής Τράπεζας. Έτσι η Κεντρική Τράπεζα έχοντας τη δυνατότητα να μεταβάλλει τόσο το συνολικό όγκο των αποθεματικών αλλά και το ποσοστό των απαιτούμενων αποθεματικών, επηρεάζει τις αποφάσεις των τραπεζών που σχετίζονται με τις απαιτήσεις τους και τις υποχρεώσεις τους. Βασική ευθύνη της Κεντρικής Τράπεζας είναι να προσφέρει το σύνολο των αποθεματικών με συνέπεια με τις νομισματικές ανάγκες της οικονομίας και σε λογικά σταθερές τιμές.

---

⁶ Βλ. FEDERAL RESERVE BANK OF CHICAGO (1992), *Modern Money Mechanics*, Chicago.

Φυσικά τέτοιες δράσεις λαμβάνουν υπόψη κάθε μεταβολή στο τρόπο που χρησιμοποιείται το χρήμα και στη ζήτηση του κοινού για υπόλοιπα μετρητών.

Ας υποθέσουμε τώρα ότι η Κεντρική Τράπεζα επιθυμεί την αύξηση της ποσότητας χρήματος. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό είναι με την αγορά χρεογράφων. Ας υποθέσουμε ότι η Κεντρική Τράπεζα αγοράζει ένα χρεόγραφο \$10.000 στην ανοιχτή αγορά και καταβάλλει το ποσό στο λογαριασμό του δικαιούχου στη Τράπεζα Α. Τότε τα αποθεματικά της Τράπεζας Α πιστώνονται με την αξία του χρεογράφου. Η κεντρική Τράπεζα έχει πιστώσει \$10.000 για την αγορά του χρεογράφου στο ενεργητικό της το οποίο έχει πληρωθεί δημιουργώντας μια υποχρέωση στον εαυτό της με τη μορφή υπολοίπου αποθεματικού. Τα αποθεματικά της Τράπεζας Α ταιριάζουν με τα \$10.000 στο λογαριασμό του πελάτη.

Αν η διαδικασία που μόλις περιγράψαμε σταματήσει εδώ τότε δε θα έχουμε το φαινόμενο της πολλαπλής επέκτασης, δηλαδή οι καταθέσεις και τα τραπεζικά αποθεματικά θα αυξηθούν κατά το ίδιο ποσό. Ωστόσο, οι τράπεζες είναι υποχρεωμένες να διατηρούν αποθεματικά ίσης αξίας με ένα ποσοστό των καταθέσεων. Τα πλεονάζοντα αποθεματικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για δανεισμό ή επενδύσεις. Επίσης, τα πλεονάζοντα αποθεματικά που δε χρησιμοποιούνται δεν αποφέρουν τόκο. Αν υποθέσουμε ότι το ποσοστό των αποθεματικών είναι 10% και οι τράπεζες ενδιαφέρονται για το μέγιστο κέρδος τότε λαμβάνει χώρα η διαδικασία της πολλαπλής επέκτασης. Από τα πρόσθετα \$10.000 τα \$9.000 μπορούν να δανειστούν ή να επενδυθούν. Αν υποθέσουμε ότι η τράπεζα δανείζει το ποσό των \$9.000, τότε δέχεται υποσχετική σε αντάλλαγμα με τη πίστωση του λογαριασμού του δανειζόμενου. Τα δάνεια (ενεργητικό) και οι καταθέσεις (παθητικό) αυξάνονται κατά \$9.000, ενώ τα αποθεματικά δεν αλλάζουν. Συνολικά από την αρχή της διαδικασίας οι καταθέσεις έχουν αυξηθεί κατά \$19.000. Αντίστοιχα από τα \$9.000 του πλεονάζοντος αποθεματικού τα \$8.100 μπορούν να δανειστούν και η διαδικασία συνεχίζεται. Η μέγιστη επέκταση που μπορεί να προέλθει από τα αρχικά \$10.000 είναι τα \$90.000. Κατά τον ίδιο τρόπο μπορεί να γίνει επέκταση από επένδυση (π.χ. αγορά χρεογράφων) αντί για δανεισμό.

4. Κριτική στην Κεντρική Τράπεζα

Η κριτική που έχει ασκηθεί στην Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ για τις πολιτικές που εφαρμόζει είναι έντονη και πολύπλευρη.

Ένας από τους επικριτές της είναι και ο Murray N. Rothbard, κύριος εκφραστής της Αυστριακής Σχολής σκέψης. Ο Rothbard επιτίθεται στην Κεντρική Τράπεζα υποστηρίζοντας ότι οι πολιτικές που εφαρμόζει είναι πληθωριστικές. Με την ίδρυση της η Τράπεζα συγκέντρωσε όλο το χρυσό και επωμίστηκε το ρόλο του αποκλειστικού εκδότη χρήματος με τις υπόλοιπες τράπεζες να αναγκάζονται να αγοράζουν χρήμα⁷. Με αυτό τον τρόπο είχε όλα τα μέσα για να ασκήσει πληθωριστική πολιτική. Οι εθνικές τράπεζες αναγκάστηκαν να γίνουν μέλη του συστήματος, ενώ οι πολιτειακές είχαν την ελευθερία της επιλογής. Ωστόσο, ελέγχονταν έμμεσα, καθώς αν ήθελαν να πάρουν μετρητά για τους πελάτες τους, έπρεπε να τηρούν λογαριασμό σε τράπεζα μέλος του συστήματος που έχει πρόσβαση στην Κεντρική Τράπεζα.

Για να γίνει κατανοητή η πληθωριστική πολιτική της Κεντρικής Τράπεζας, ο Rothbard, χρησιμοποιεί ένα απλό αριθμητικό παράδειγμα. Ας υποθέσουμε ότι τα αποθεματικά όλων των εμπορικών τραπεζών, πριν την ίδρυση της Κεντρικής Τράπεζας είναι 1 δις δολάρια με το ελάχιστο ποσοστό των αποθεματικών στο 10%, το τραπεζικό σύστημα μπορεί να επεκταθεί στα 10 δις δολάρια. Με την καθιέρωση της Κεντρικής Τράπεζας όλα τα αποθεματικά μεταφέρονται στα ταμεία της. Από το 1 δις δολάρια το 35% δηλαδή 350 εκατομμύρια δολάρια πρέπει να παραμείνουν ως αποθεματικό με τα υπόλοιπα 650 εκατομμύρια να αποτελούν πλεονάζων αποθεματικό. Με αυτό το πλεονάζων αποθεματικό μπορούν να αυξηθούν οι καταθέσεις της Κεντρικής Τράπεζας και κατ' επέκταση τα νέα αποθεματικά των τραπεζών, μέχρι του ποσού των 1,9 δις δολαρίων. Με άλλα λόγια η Κεντρική Τράπεζα έχει σε καταθέσεις 2,9 δις δολάρια ή διαφορετικά οι τράπεζες έχουν 2,9 δις δολάρια νόμιμα αποθεματικά και τα οποία μπορούν να επεκταθούν στα 29 δις δολάρια. Δηλαδή από την αύξηση των αποθεματικών κατά 1,9 δις δολάρια το νέο χρήμα αυξήθηκε κατά 19 δις δολάρια.

Στην απαρχή της Κεντρικής Τράπεζας, τα πιο σημαντικά αντικείμενα ως “paper money” ήταν τα πιστοποιητικά χρυσού τα οποία αντιστοιχούσαν στο 100% της αξίας τους σε χρυσό. Σύντομα, όμως η Κεντρική Τράπεζα αντικατέστησε τα

---

⁷ Βλ. ROTHBARD, Murray (2008), *The Mystery of Banking*, Ludwig von Mises Institute, Auburn Alabama.

πιστοποιητικά χρυσού με τα “Federal Reserve Notes” τα οποία αντιστοιχούσαν στα 40% της αξίας τους σε χρυσό, με το υπόλοιπο 60% να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον πολλαπλασιασμό του χρήματος.

Ένα ακόμα βήμα, προς την επέκταση του χρήματος, αποτέλεσε η δραστική μείωση του ποσοστού των απαιτούμενων αποθεματικών για προθεσμιακές καταθέσεις, έναντι των καταθέσεων όψεως. Στην εποχή του εθνικού τραπεζικού συστήματος το ποσοστό των απαιτούμενων αποθεματικών ήταν κατά μέσο όρο στο 21,1% τόσο για τις προθεσμιακές όσο και για τις καταθέσεις όψεως. Το ποσοστό αυτό μειώθηκε για τις καταθέσεις όψεως στις εμπορικές τράπεζες αρχικά στο 5% και στη συνέχεια το 1917 έπεσε στο 3%. Η μείωση αυτή αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο για τις τράπεζες να μεταφέρουν τους δανειολήπτες τους σε προθεσμιακές καταθέσεις, με αποτέλεσμα τη περαιτέρω επέκταση του χρήματος.

5. Προτάσεις για τη μεταρρύθμιση του νομισματικού συστήματος των ΗΠΑ

Murray N. Rothbard και η επιστροφή στο «Υγιές Χρήμα» (Sound Money)

Ο Murray N. Rothbard αποτέλεσε έναν από τους κύριους εκφραστές της Αυστριακής Σχολής. Στο βιβλίο του “*The Mystery of Banking*” προτείνει για τις ΗΠΑ, την επιστροφή στην πολιτική του “Sound Money”. Οι στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν από την επιστροφή στο “Sound Money” είναι⁸:

- ✓ Η επιστροφή στη «Σταθερά του Χρυσού» (Gold Standard), ένα προϊόν που δεν επιδέχεται κυβερνητικές παρεμβάσεις.
- ✓ Η κατάργηση της Κεντρικής Τράπεζας και η επιστροφή σε ένα ελεύθερο και ανταγωνιστικό σύστημα τραπεζών (free banking).
- ✓ Ο διαχωρισμός του Κράτους από το χρήμα.
- ✓ Η επιβολή ενός συστήματος διατήρησης 100% αποθεματικών στις εμπορικές τράπεζες ή ενός συστήματος στο οποίο οι τράπεζες με την παραμικρή υποψία αθέτησης των υποχρεώσεών τους θα εξαναγκάζονται σε χρεωκοπία και εκκαθάριση της περιουσίας τους.

---

⁸ Βλ. ROTHBARD, Murray (2008), *The Mystery of Banking*, Ludwig von Mises Institute, Auburn Alabama.

Για να επιτευχθεί αυτό το σύστημα πρέπει αρχικά η «Σταθερά του Χρυσού» να είναι ουσιαστική. Δηλαδή το νόμισμα θα πρέπει να είναι μετατρέψιμο όχι μόνο σε ράβδους χρυσού αλλά και σε χρυσά νομίσματα. Δεν πρέπει να υπάρχει καμία πρόβλεψη για έκτατες αναστολές στη δυνατότητα μετατροπής του, γιατί σε αυτή την περίπτωση το κράτος και η Κεντρική Τράπεζα θα παραμείνουν ρυθμιστές του συστήματος, με το χρήμα να αποκτά απλώς μία «επικάλυψη» χρυσού.

Το ερώτημα που προκύπτει πλέον είναι σε ποια τιμή πρέπει να οριστεί ο χρυσός. Ο Rothbard προτείνει ότι ο καλύτερος ορισμός της αξίας του χρυσού είναι αυτός που θα οδηγήσει με τον πιο εύκολο τρόπο στη «Σταθερά του Χρυσού», την αποκρατικοποίησή του και την κατάργηση της Κεντρικής Τράπεζας. Για να επιτευχθεί ο διαχωρισμός του κράτος από το χρήμα προτείνει την αποκρατικοποίηση του χρυσού και την επιστροφή του στους πολίτες, μετατρέποντας κάθε νόμισμα σε χρυσό. Επιπλέον, τη στιγμή που οι καταθέσεις όψεως αποτελούν μέρος της προσφοράς χρήματος προτείνει ένα σύστημα διατήρησης 100% αποθεματικών των τραπεζών με το μίρασμα του χρυσού στις τράπεζες. Στη συνέχεια η Κεντρική Τράπεζα οδηγείται σε εκκαθάριση μοιράζοντας το χρυσό σε αντάλλαγμα με τα Federal Reserve notes. Σε αυτό το σημείο κάθε τράπεζα θα έχει το 100% των αποθεμάτων της σε χρυσό και η διατήρησή τους σε αυτό το ποσοστό δε θα συνεπάγεται συρρίκνωση της προσφοράς χρήματος.

Για τον Rothbard είναι ζωτικής σημασίας όχι μόνο η αποκρατικοποίηση της έκδοσης χρήματος και των αποθεμάτων χρυσού αλλά και η αποσύνδεση του νομίσματος από την κυβέρνηση και το κράτος και η στενή σύνδεσή του ξανά με το χρυσό. Η εφαρμογή αυτού του σχεδίου θα οδηγήσει την οικονομία στην πραγματική ελεύθερη αγορά, στο μη πληθωριστικό χρήμα και σε ένα νόμισμα στενά συνδεδεμένο με ένα προϊόν που παράγεται στην ελεύθερη αγορά.

Stephen Zarlenga

Από την άλλη πλευρά ο οικονομολόγος Stephen Zarlenga προτείνει μία ριζοσπαστική μεταρρύθμιση για το νομισματικό σύστημα των ΗΠΑ η οποία μάλλον

κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση από τη πρόταση του Rothbard. Η πρόταση του Zarlenga αποτελείται από 3 βασικά σημεία⁹.

- ✓ Την κρατικοποίηση της Κεντρικής Τράπεζας

Θεωρώντας ότι η έκδοση χρήματος αποτελεί κύρια λειτουργία του κράτους, προτείνει ως πρώτο βήμα την ανάκτηση από την κυβέρνηση του ελέγχου του εθνικού νομισματικού συστήματος. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με την ευκαιρία της πρώτης κρίσης, όπου αντί το κράτος να πληρώσει ξανά το λογαριασμό με τα προγράμματα διάσωσης των ιδιωτικών τραπεζών, να προχωρήσει με την απαραίτητη πολιτική στήριξη, στην κρατικοποίηση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας.

- ✓ Την κατάργηση του συστήματος των κλασματικών αποθεματικών και την καθιέρωση των πλήρων αποθεματικών

Με την υιοθέτηση των πλήρων αποθεματικών, οι τράπεζες θα πρέπει να διατηρούν αποθεματικά ίσης αξίας με αυτά που δανείζουν, συνεπώς δε θα μπορούν να δημιουργούν χρήμα πέρα από κάποιες πολύ μικρές ποσότητες. Ο Zarlenga πιστεύει ότι η δυνατότητα που προσφέρεται στις ιδιωτικές τράπεζες να δημιουργούν χρήμα αποτελεί τη πηγή της εξουσίας τους. Επιπλέον, θεωρεί ότι το ρόλο αυτό πρέπει να τον αναλάβει το κράτος, το οποίο μπορεί να αξιοποιήσει με πιο αποτελεσματικό τρόπο τα χρήματα, επενδύοντας στην πραγματική οικονομία και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού.

- ✓ Τη θέσπιση προγραμμάτων και μέτρων ενάντια στον κίνδυνο της ύφεσης

Ταυτόχρονα με τον αυστηρό περιορισμό στη δυνατότητα των τραπεζών να δημιουργούν χρήμα, τη θέσπιση κυβερνητικών οργάνων που θα τις αντικαταστήσουν στην έκδοση του χρήματος. Επίσης, τονίζει την ανάγκη υλοποίησης συγκεκριμένων προγραμμάτων που απαιτούν την έκδοση χρήματος, όπως η ανακατασκευή των υποδομών, η ανάπτυξη της κοινωνικής ασφάλειας και του εθνικού συστήματος υγείας, τα οποία θα συμβάλλουν στην αποτροπή της ύφεσης.

---

⁹ Βλ. πιο αναλυτικά ZARLENGA, Stephen (2002), *The Lost Science of Money*, American Monetary Institute.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV. Διεθνείς Χρηματοοικονομικοί Οργανισμοί

1. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Η ίδρυση

Το ΔΝΤ, γνωστό επίσης και ως «Ταμείο», επινοήθηκε σε μια συνεδρίαση των Ηνωμένων Εθνών, στο Bretton Woods του New Hampshire, στις Ηνωμένες Πολιτείες τον Ιούλιο του 1944. Οι 45 κυβερνήσεις που συμμετείχαν στην τότε συνεδρίαση επιζητούσαν να διαμορφώσουν ένα πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας, που θα μπορούσε να αποτρέψει την επανάληψη του φαύλου κύκλου ανταγωνιστικών υποτιμήσεων νομίσματος, που είχαν οδηγήσει στη "Μεγάλη Ύφεση" της δεκαετίας του 1930.

Αρμοδιότητες

Ο κύριος σκοπός του ΔΝΤ είναι να διασφαλίσει τη σταθερότητα του διεθνούς νομισματικού συστήματος – του συστήματος ισοτιμιών συναλλάγματος και διεθνών πληρωμών που επιτρέπουν στα κράτη (και στους πολίτες τους) να αγοράζουν το ένα από το άλλο αγαθά και υπηρεσίες. Το σύστημα αυτό είναι σημαντικό για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, αυξάνοντας το βιοτικό επίπεδο και περιορίζοντας τη φτώχεια. Μετά την κρίση, το Ταμείο διασαφηνίζει και ανανεώνει την εντολή του να καλύψει όλο το εύρος των πολιτικών του μακροοικονομικού και χρηματοοικονομικού τομέα που διέπουν τη διεθνή σταθερότητα.

Στόχοι

Στο Άρθρο I των Άρθρων της Συμφωνίας προσδιορίζονται οι κύριοι στόχοι του ΔΝΤ:

- ✓ προώθηση της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας
- ✓ διευκόλυνση της επέκτασης και της ισορροπημένης ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου
- ✓ προώθηση συναλλαγματικής σταθερότητας
- ✓ στήριξη της καθιέρωσης ενός πολύπλευρου συστήματος πληρωμών και
- ✓ διαθεσιμότητα πόρων (με κατάλληλες εγγυήσεις διασφάλισης) σε μέλη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ισοζυγίου πληρωμών.

Επιτήρηση οικονομιών

Για να διατηρηθεί η σταθερότητα και να προληφθεί η κρίση στο διεθνές νομισματικό σύστημα, το ΔΝΤ εξετάζει περιφερειακές και διεθνείς οικονομικές και χρηματοοικονομικές εξελίξεις μέσω ενός τυπικού συστήματος που ονομάζεται επιτήρηση. Το ΔΝΤ παρέχει συμβουλές στα 186 κράτη-μέλη του, ενθαρρύνοντάς τα να υιοθετούν πολιτικές που ενισχύουν την οικονομική σταθερότητα, μειώνουν την ευπάθειά τους σε οικονομικές και χρηματοοικονομικές κρίσεις και ανεβάζουν το βιοτικό επίπεδο. Παρέχει τακτική αξιολόγηση των διεθνών προβλέψεων στην *Παγκόσμια Οικονομική Προοπτική* και των καπιταλιστικών αγορών στην *Έκθεση Παγκόσμιας Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας*, ενώ παράλληλα δημοσιεύει μια σειρά περιφερειακών οικονομικών προοπτικών.

Χρηματοοικονομική στήριξη

Η χρηματοδότηση του ΔΝΤ έχει ως στόχο να προσφέρει σε κράτη-μέλη την ανάσα που χρειάζονται για να διορθώσουν προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών. Ένα πρόγραμμα πολιτικής που χρηματοδοτείται από το ΔΝΤ έχει σχεδιαστεί από τις εθνικές αρχές σε στενή συνεργασία με το ΔΝΤ και η συνέχιση της χρηματοοικονομικής στήριξης εξαρτάται από την αποτελεσματική υλοποίηση αυτού του προγράμματος. Για να συμβάλει στην υποστήριξη των κρατών στη διάρκεια της διεθνούς οικονομικής κρίσης, το ΔΝΤ έχει ενισχύσει την πιστοδοτική του ικανότητα και έχει εγκρίνει μια κύρια γενική επιθεώρηση για τον τρόπο δανεισμού των χρημάτων. Σε χώρες χαμηλού εισοδήματος, το ΔΝΤ παρέχει χρηματοοικονομική στήριξη μέσω των δυνατοτήτων δανεισμού με ευνοϊκούς όρους. Το ΔΝΤ έχει διπλασιάσει τα όρια πρόσβασης δανείων και ενισχύει το δανεισμό του στις φτωχότερες χώρες του κόσμου με μηδενικά επιτόκια μέχρι το 2012.

Το Ειδικό Τραβηχτικό δικαίωμα (ΕΔΤ)

Το ΔΝΤ εκδίδει ένα διεθνές αποθεματικό στοιχείο ενεργητικού, γνωστό ως Ειδικό Τραβηχτικό Δικαίωμα, που μπορεί να αναπληρώσει τα επίσημα αποθεματικά κρατών-μελών. Δύο επιχορηγήσεις τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο του 2009 αύξησαν το οφειλόμενο μερίδιο των ΕΔΤ περίπου στο δεκαπλάσιο σε σύνολο 204 δισεκατομμυρίων ΕΔΤ περίπου (313 δις δολάρια Η.Π.Α.). Τα μέλη μπορούν επίσης να ανταλλάξουν αν θέλουν μεταξύ τους ΕΔΤ με νόμισμα.

Τεχνική υποστήριξη

Το ΔΝΤ προσφέρει τεχνική υποστήριξη και εκπαίδευση για να βοηθήσει τα κράτη-μέλη να ενισχύσουν τη δυνατότητά τους να σχεδιάζουν και να υλοποιούν αποτελεσματικές πολιτικές. Η τεχνική υποστήριξη παρέχεται σε διάφορους τομείς, όπως φορολογική πολιτική και διαχείριση, διαχείριση δαπανών, νομισματική και συναλλαγματική πολιτική, επιτήρηση και ρύθμιση τραπεζικού και χρηματοοικονομικού συστήματος, θεσμικά πλαίσια και στατιστική.

Οι Πόροι του Ταμείου

Οι πόροι του ΔΝΤ παρέχονται από τα κράτη-μέλη του, κυρίως μέσω καταβολής ποσοστώσεων, που αντικατοπτρίζουν ευρέως το οικονομικό μέγεθος κάθε κράτους. Στη σύνοδο G-20 τον Απρίλιο του 2009, οι παγκόσμιοι ηγέτες υποσχέθηκαν να στηρίξουν την ανάπτυξη σε αναδυόμενες αγορές και αναπτυσσόμενες χώρες τριπλασιάζοντας τους πόρους δανεισμού του ΔΝΤ από 250 δισεκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α. σε 750 δισεκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α. Τηρώντας αυτήν την υπόσχεση, την 24η Νοεμβρίου 2009, οι υπάρχοντες και δυνητικοί νέοι συμμετέχοντες των Νέων Πιστωτικών Διευκολύνσεων (NAB) συμφώνησαν να επεκτείνουν τις NAB σε 600 δισεκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α. Οι ετήσιες δαπάνες λειτουργίας του Ταμείου καλύπτονται κυρίως από τη διαφορά μεταξύ της είσπραξης τόκων (επί οφειλόμενων δανείων) και της καταβολής τόκων (επί ποσοστώσεων που χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση των "αποθεματικών θέσεων" των δανείων), ωστόσο τα κράτη-μέλη συμφώνησαν πρόσφατα να υιοθετήσουν ένα νέο μοντέλο εισοδήματος που βασίζεται σε μια σειρά εισοδηματικών πηγών που ταιριάζουν περισσότερο στις ποικίλες δραστηριότητες του Ταμείου.

Διακυβέρνηση και οργάνωση

Το ΔΝΤ υπόκειται στον έλεγχο των κυβερνήσεων των κρατών-μελών του. Στην κορυφή της οργανωτικής δομής του βρίσκεται το Συμβούλιο των Διοικητών, που απαρτίζεται από έναν Διοικητή από κάθε κράτος-μέλος. Όλοι οι Διοικητές συνεδριάζουν μία φορά ετησίως στις Ετήσιες Συνελεύσεις του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Είκοσι τέσσερις από τους Διοικητές συμμετέχουν στη Διεθνή Νομισματική και Οικονομική Επιτροπή (ΔΝΟΕ) και συνεδριάζουν τουλάχιστον δύο φορές ετησίως. Οι καθημερινές εργασίες του ΔΝΤ πραγματοποιούνται από το 24μελές Διοικητικό Συμβούλιό του. Οι εργασίες αυτές καθοδηγούνται από τη ΔΝΟΕ και υποστηρίζονται από το επαγγελματικό προσωπικό του ΔΝΤ. Ο Διευθύνων Σύμβουλος είναι ο επικεφαλής του προσωπικού του ΔΝΤ και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Το έργο του Διευθύνοντος Συμβούλου βοηθούν τρεις Αναπληρωτές Διευθύνοντες Σύμβουλοι.

Η κριτική στο Ταμείο

Οι τακτικές και οι πολιτικές που επιβάλλει το ΔΝΤ έχουν δεχτεί σκληρή κριτική από πλήθος οικονομολόγων. Σύμφωνα με πολλούς υποστηρικτές του ΔΝΤ, κάποιες από αυτές τις επικρίσεις είναι αποτέλεσμα του ότι οι περισσότεροι άνθρωποι δεν γνωρίζουν καλά τις λειτουργίες και τους στόχους του ΔΝΤ, και αυτό οφείλεται τόσο στην έλλειψη διαφάνειας εντός του ΔΝΤ, καθώς και στην περίπλοκη φύση του διεθνούς οικονομικού συστήματος γενικότερα. Οι εισηγήσεις για βελτίωση αυτής της κατάστασης περιλαμβάνουν τη μείωση των οικονομολόγων, οι οποίοι - πολλοί φοβούνται - ότι χρησιμοποιούν τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου ως πειραματόζωα. Από την άλλη, κάποιος φοβούνται ότι οι αλλαγές αυτές που προτείνονται εισάγουν θέματα που άπτονται περισσότερο στο πεδίο της πολιτικής παρά της οικονομίας και τα οποία έχουν ήδη οδηγήσει σε οικονομικές κρίσεις. Σύμφωνα με τον Ulrich Beck, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχει ως πρωταρχικό στόχο την αποτροπή μια παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Ο ρόλος του ταμείου έχει αμφισβητηθεί από πολλούς από τα τέλη της ψυχροπολεμικής περιόδου. Οι επικριτές του ισχυρίζονται ότι αυτοί που κατευθύνουν την πολιτική του ΔΝΤ εσκεμμένα στήριξαν καπιταλιστικές στρατιωτικές δικτατορίες που πρόσκεινται φιλικά σε αμερικανικές και ευρωπαϊκές εταιρείες. Οι επικριτές ισχυρίζονται επίσης ότι το ΔΝΤ είναι σε γενικές γραμμές απαθές ή και εχθρικό στις απόψεις τους για δημοκρατία, ανθρώπινα δικαιώματα και εργατικά δικαιώματα. Η αντιπαράθεση αυτή έχει συμβάλει στη δημιουργία του κινήματος ενάντια στην παγκοσμιοποίηση. Άλλοι ισχυρίζονται ότι το ΔΝΤ δεν έχει αρκετή ισχύ για να προωθήσει τη δημοκρατία σε κυρίαρχα κράτη, αν και αυτό δεν εντάσσεται ούτως ή άλλως στους δεδηλωμένους στόχους του, οι οποίοι είναι να συμβουλευεί και να

προωθεί την οικονομική σταθερότητα. Το επιχείρημα υπέρ του ΔΝΤ είναι ότι η οικονομική σταθερότητα αποτελεί πρόδρομο της δημοκρατίας.

Δύο επικρίσεις από οικονομολόγους είναι ότι η οικονομική βοήθεια δίνεται πάντοτε υπό διάφορες προϋποθέσεις, περιλαμβανομένων των Προγραμμάτων Διαρθρωτικής Προσαρμογής (Structural Adjustment Programs). Οι προϋποθέσεις, υποστηρίζεται, παρεμποδίζουν την κοινωνική σταθερότητα και επομένως και τους δεδηλωμένους στόχους του ΔΝΤ, ενώ τα Προγράμματα Διαρθρωτικής Προσαρμογής συχνά οδηγούν σε αύξηση της φτώχειας στις χώρες που δέχονται τη βοήθεια.

Κατά κανόνα, το ΔΝΤ και οι υποστηρικτές του είναι υπέρμαχοι της μονεταριστικής προσέγγισης. Αυτό έχει ως συνέπεια, εκείνοι που ανήκουν στη σχολή σκέψης της προσφοράς (supply-side economics) να διαφωνούν ανοικτά με το ΔΝΤ. Το ΔΝΤ υποστηρίζει συχνά την υποτίμηση νομισμάτων, την οποία η σχολή της προσφοράς θεωρεί ότι αυξάνει τον πληθωρισμό. Επίσης, συνδέουν την υψηλή φορολογία των προγραμμάτων λιτότητας που συμβάλλουν στη συρρίκνωση της οικονομίας.

Η υποτίμηση του νομίσματος συνιστάται από το ΔΝΤ σε κυβερνήσεις χωρών των οποίων η οικονομία βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Οι οικονομολόγοι που δίνουν έμφαση στην προσφορά ισχυρίζονται ότι οι κεϋνσιανές πολιτικές του ΔΝΤ είναι καταστροφικές για την οικονομική ευημερία.

Από την άλλη πλευρά, το ΔΝΤ συχνά υποστηρίζει "προγράμματα λιτότητας", τα οποία συνεπάγονται αύξηση των φόρων ακόμη και όταν η οικονομία είναι αδύνατη, με στόχο να παρέχουν έσοδα στην κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει το έλλειμμα προϋπολογισμού, κάτι που είναι αντίθετο με την κεϋνσιανή πολιτική. Αυτές οι πολιτικές επικρίθηκαν από τον οικονομολόγο Joseph E. Stiglitz, πρώην αντιπρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας, στο βιβλίο του *Globalization and Its Discontents*. Ο Stiglitz υποστήριξε ότι, στρεφόμενο σε μια πιο νομισματική προσέγγιση, το ΔΝΤ δεν έχει πλέον έγκυρο στόχο, αφού σχηματίστηκε για να παρέχει κονδύλια σε χώρες για να υλοποιήσουν κεϋνσιανή αποκατάσταση των πληθωριστικών μεγεθών.

2. Η Παγκόσμια Τράπεζα

Η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank) είναι ένα διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα το οποίο παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια σε αναπτυσσόμενες χώρες για αναπτυξιακά έργα (π.χ. δρόμοι, γέφυρες, σχολεία) με δεδηλωμένο στόχο τη μείωση της φτώχειας. Πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας, από την 1η Ιουλίου του 2007, είναι ο Αμερικανός Robert B. Zoellick.

Ιστορία

Ο οργανισμός συστάθηκε έπειτα από τη διάσκεψη στο Bretton Woods το 1944, με τις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία να πρωταγωνιστούν σε αυτήν τη διάσκεψη. Ο αρχικός στόχος της Τράπεζας ήταν η ανοικοδόμηση της Ευρώπης και της Ιαπωνίας μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Τράπεζα ως το 1968 χορηγούσε δάνεια σε μικρή σχετικά κλίμακα., με τη Γαλλία να αποτελεί τη πρώτη χώρα που έλαβε αναπτυξιακή βοήθεια. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει δεχτεί εντονότατη κριτική καθώς της καταλογίζουν ότι ουσιαστικά αυξάνει τη φτώχεια σε τοπικό επίπεδο, διεκδικώντας ειδικά προνόμια, για τα συχνά ελιτίστικα προγράμματα που υλοποιεί.

Μέλη

Ο όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας αποτελείται από 5 ινστιτούτα με διακριτούς ρόλους:

- The International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) Η Παγκόσμια Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη με 187 κράτη - μέλη
- The International Development Association (IDA) Ο Διεθνής Αναπτυξιακός Οργανισμός με 170 κράτη - μέλη
- The International Finance Corporation (IFC) με 182 κράτη - μέλη
- The Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) με 175 κράτη - μέλη
- The International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID) με 144 κράτη – μέλη

Η Παγκόσμια Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (IBRD)

Η Παγκόσμια Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (IBRD) στοχεύει στον περιορισμό της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη με τη σύναψη δανείων, τη χορήγηση εγγυήσεων, τη διαχείριση προϊόντων κινδύνου και τις συμβουλευτικές της υπηρεσίες. Ιδρύθηκε το 1944 στο πλαίσιο της ίδρυσης της Παγκόσμιας Τράπεζας και λειτουργεί προς όφελος και των 187 κρατών – μελών. Το IBRD αντλεί μεγάλο μέρος των πόρων της από τις διεθνείς αγορές, ενώ από την έκδοση του πρώτου ομολόγου το 1947, έχει εξελιχθεί σε έναν από τους πιο σημαντικούς δανειολήπτες. Τα έσοδα τα οποία έχει εξασφαλίσει με το πέρασμα των χρόνων, επιτρέπουν τη χρηματοδότηση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων, εξασφαλίζουν τη χρηματοοικονομική του σταθερότητα και δίνουν πρόσβαση σε δανεισμό με χαμηλό κόστος ώστε να προσφέρει με τη σειρά του στους πελάτες δάνεια με ευνοϊκούς όρους. Στην ετήσια συνάντηση που πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2006, η Παγκόσμια Τράπεζα δεσμεύτηκε για την περαιτέρω βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρει στα μέλη της, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες ανάγκες των αναπτυσσόμενων κρατών.

Ο Διεθνής Αναπτυξιακός Οργανισμός (IDA)

Ο Διεθνής Αναπτυξιακός Οργανισμός (IDA) αποτελεί τμήμα της Παγκόσμιας Τράπεζας που προσφέρει βοήθεια στα πιο φτωχά κράτη του κόσμου (με κατά κεφαλή ΑΕΠ λιγότερο από 1.000 δολάρια το χρόνο). Συστάθηκε το 1960, με στόχο τη μείωση της φτώχειας προσφέροντας άτοκα δάνεια και επιδοτήσεις για την υλοποίηση προγραμμάτων που συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, περιορίζουν τις ανισότητες και βελτιώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών. Ο αριθμός των κρατών που μπορούν να προσφύγουν για βοήθεια στο IDA ανέρχεται σήμερα σε 80, με πληθυσμό 3,3 δις ή αλλιώς το 69% του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων κρατών. Οι πόροι του Οργανισμού προέρχονται από τους φορολογούμενους των κρατών μελών. Από την ίδρυσή του έχει δανείσει 108 δις δολάρια σε 106 χώρες με τον ετήσιο δανεισμό να ανέρχεται κατά μέσο όρο σε 5 με 6 δις δολάρια. Σύμφωνα με τον Οργανισμό τα προγράμματα που χρηματοδοτεί στοχεύουν στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού σε ποσοστό 33%, στην αγροτική ανάπτυξη σε ποσοστό 23% και στην ανάπτυξη των υποδομών σε ποσοστό 23%. Οι επικριτές του Οργανισμού υποστηρίζουν ότι αυτός συστάθηκε μόνο όταν ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών σκόπευε να δημιουργήσει ένα ανάλογο χρηματοδοτικό ταμείο.

International Finance Corporation (IFC)

Συστάθηκε το 1956 και είναι ο μοναδικός οργανισμός που χρηματοδοτεί προγράμματα του ιδιωτικού τομέα σε αναπτυσσόμενα κράτη και χωρίς την εγγύηση των κυβερνήσεων. Από την ίδρυσή του έχει χρηματοδοτήσει 1.852 εταιρίες από 129 χώρες, ενώ οι πόροι του προέρχονται από την έκδοση ομολόγων.

Η Λειτουργία της Τράπεζας

Η παγκόσμια τράπεζα, είναι μια πολύπλευρη αναπτυσσόμενη οργάνωση, που απασχολεί γύρω στα 10.000 καλά ειδικευμένα και εκπαιδευμένα άτομα, με τα 2/3 αυτών να απασχολούνται στην έδρα της Τράπεζας και τα υπόλοιπα σε περισσότερες από 100 χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων είναι το Συμβούλιο των Διοικητών το οποίο αποτελείται από τους υπουργούς οικονομικών ή ανάπτυξης των κρατών – μελών και συνέρχεται σε ετήσια βάση κάθε Σεπτέμβριο. Για την καθημερινή λειτουργία του Οργανισμού έχουν παραχωρηθεί ειδικές αρμοδιότητες σε 25 συμβούλους. Οι 5 χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο συμμετοχής (Γαλλία, Γερμανία, Ιαπωνία, Μεγάλη Βρετανία και ΗΠΑ) εκπροσωπούνται από ένα σύμβουλο η κάθε μία, με τα υπόλοιπα κράτη – μέλη να εκπροσωπούνται από 20 συμβούλους. Παραδοσιακά ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας είναι Αμερικανός πολίτης παρόλο που το μερίδιο συμμετοχής των ΗΠΑ σταδιακά μειώνεται (από 35% το 1947 σε 17% το 1997)¹⁰.

---

¹⁰ Βλ. ZARLENGA, Stephen (2002), *The Lost Science of Money*, American Monetary Institute.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BROWN, Ellen (2008), *Web of Debt*, Third Millennium Press Baton Rouge, Louisiana.
- FEDERAL RESERVE BANK OF CHICAGO (1992), *Modern Money Mechanics*, Chicago.
- HAYEK, Friedrich (1990), *Denationalization of Money*, The Institute of Economic Affairs.
- LERNER, Abba (1970), *The Economics of Control*, Augustus M Kelley, New York.
- MENGER, Carl (1976), *Principles of Economics*, Ludwig von Mises Institute, Auburn Alabama.
- MISES, Ludwig von (1912), *The Theory of Money and Credit*, Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc. LibertyClassics
- ROTHBARD, Murray (2008), *The Mystery of Banking*, Ludwig von Mises Institute, Auburn Alabama.
- THE FEDERAL RESERVE SYSTEM (2005), *Purposes & Functions*, Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington, D.C.
- ZARLENGA, Stephen (2002), *The Lost Science of Money*, American Monetary Institute.

ΑΡΘΡΑ

- COLANDER, David (1984), *Was Keynes a Keynesian or a Lernerian?*, Journal of Economic Literature Vol. XXII.
- LERNER, Abba (1953), *On the Marginal Product of Capital and the Marginal Efficiency of Investment*, The Journal of Political Economy, Volume LXI.
- LERNER, Abba (1952), *The Essential Properties of Interest and Money*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 66, N. 2, The MIT Press.
- LERNER, Abba (1947), *Money as a Creature of the State*, The American Economic Review, Vol. 37, N. 2, *The American Economic Association*.

LERNER, Abba (1939), *The Relation of Wage Policies and Price Policies*, The American Economic Review, Vol. 29, N. 1, *The American Economic Association*.

RITTER, Joseph (1995), *The Transition from Barter to Fiat Money*, The American Economic Review, Vol. 85, N. 1, *The American Economic Association*.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

www.mises.org

Ludwig von Mises Institute

www.imf.org

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

www.worldbank.org

Παγκόσμια Τράπεζα